

બાદશાહ અકબર અને દીવાન
બીરબળની વાર્તાઓ.

ભાગ ૪ થો.

(૦૧૮)

બીરબળને શિક્ષા.

“ ખુદાવંદ ! મારો કાંઠ વાંક થાય અને ઇનસાફ કરાવો તો હું કહું તમા આગળ મારો ઇનસાફ કરાવજો.”
એક દિવસે બાદશાહ અને બીરબળ એકાંત વાતો કરતાં બે ઠા હતા, ત્યાં વાત બપરથી વાત કરતાં બીરબળે બપર પ્રમાણે કહ્યું. બાદશાહે કહ્યું, ‘બલે’ એમ કરશું ? બાદશાહના બોલને બીરબળ વચન જેવું ગણતો હતો, તેથી મનમાં ખુશી થયો. તેને કેટલાક દીવસ થઈ ગયા, એક દીવસે એવું બન્યું કે, બીરબળનો કાંઠ વાંક થયો અને બાદશાહ તેને દશ પંદર હજાર રૂપિયા દંડ કરવા ધારતો હતો. બીરબળ ચેતી ગયો કે, આજે બાદશાહ હવે દંડની શિક્ષા કરશે, તેથી ચેતીને અગાઉથીજ કાંઠ ઉપાય કરે. પછી બાદશાહે તેનો ઇનસાફ કરવા વાસ્તે તેને એકાંતમાં બોલાવ્યો. બીરબળ તરત ગયો બીરબળને બાદશાહે કહ્યું કે, તારો વાંક થયો છે તેથી આજે તારી તપાસ કરવી છે.

બીરબળે કહ્યું, ‘બલું’ સાહે, ખુદાવંદ. તમે જે કહો છો તે વાત ખરી છે. મારા હાથથી અન્યાય તો થયો છે.’

બાદશાહે કહ્યું. ' જ્યારે તું તારો વાંક કબુલ કરે છે ત્યારે તને દંડ કરવો પડશે અને તે કેટલો કરવો તે મારે વિચારવું છે. '

ખીરબલે તરતજ કહ્યું, ' ખુદાવંદ તમારાથી મને દંડ નહીં થાય કારણ કે મારો ઇનસાફ કરી દંડ કરે એવું તો હું કહું તેને બોલાવવો પડશે. '

બાદશાહે કહ્યું, ' ઠીક છે તું કહે તો પાંચ જણાઓને બોલાવી મંગાવું અને તેઓ જે ઇનસાફ કરે તે કબુલ છે. '

ખીરબલે જવાબ આપ્યો. ' ગામમાંથી પાંચ ઢેડાઓને બોલાવી મંગાવી મારો ઇનસાફ કરાવો. તેઓ જે કાંઈ કહેશે તે મારે કબુલ છે. '

બાદશાહ બોલ્યો, ' અરે ખીરબલ, એ નીચ શોકા આગળ શા વાસ્તે ઇનસાફ કરાવે છે ? ખીજા કોઈ જાંચ વર્ણના સાહુકારને બોલાવ અથવા ખીજા કોઈને બોલાવ. '

ખીરબલે બોલ્યો, ' નહીં સાહેબ, મારો ઇનસાફ તો ઢેડાઓ કરશે, માટે તેમને બોલાવવાનો હુકમ કરવો. બાદશાહે શીપાઈ મોકલીને પાંચ સાત ઢેડાઓને બોલાવી મંગાવ્યા. ઢેડાઓ ' કાં બાપજી શી હુકમ ફરમાવો છો ' કરી ને ઉભા રહ્યા. બાદશાહે ખીરબલને ઇનસાફ કરવો છો. અને તને શી સજા કરવી, તે બધી વાત તેમને કહી સંભળાવી. ઢેડા તો ' બહુ સારું બાપજી ' કહીને પોતા પોતા માં વિચાર કરવા લાગ્યા. તેઓ મનમાં તો ખુશી થવા લાગ્યા કે, ' હાં ! આજે ઠીક લાગ આવ્યો છો જ્યારે ત્યારે બાપજીને કનડે છે માટે આજે તો એવો દંડ કરીએ કે, જન્મ સુધી યાદ રહી જાય. એક બોલ્યો, ' એને સાત વી

મું અને દશનો દંડ કરાવીએ ! (એટલે દોઢશો રૂપીઆ)
 બીજો બોલ્યો, ' નાના ' એમ ન કરવું એટલો બચો દંડ
 કરાવીએ તો બીયારો માર્યો જય !! ઘરમાં છોકરાં છેયાં
 જુએ મરે !!! મારો તો વિચાર પાંચ વીશું ને દશનો
 દંડ કરાવવાનો છે । (પોતાની ગુંજસ એટલીજ હાથ
 તેથી વધારે દંડ કરાવવાનો વિચાર થાયજ નહોં તેથી એ
 કશો ને દશ રૂપીઆનો દંડ તેણે ખતાવ્યો.) ત્રીજો બોલ્યો
 ' અરે ' એટલા પણ ઘણા થયા !! એટલે બીયારો આપો
 પણ ન શકે !!! મારો વિચાર તો ત્રણ વીશું ને દશ
 રૂપીઆ દંડ કરાવવાનો છે ! ? એટલે જન્મ સુધી યાદ ક
 રશે ! ' આખરે રક્તક કરતાં તેઓએ તેને બે વીશું અને
 દશનો ભારે દંડ ઠરાવ્યો !! તે પણ કેવા વિચારથી કે
 જાણે એટલા પણ તેને ભારી પડશે. પછી બાદશાહ પ્રત્યે
 તેમને વડો હાથ જોડીને બોલ્યો ' અનદાતા ! અમે બહુ
 બહુ વિચાર કર્યો અને આખરે કેટલો દંડ કરવો તે
 ઠેરવ્યું. માટે હુકમ કરો તો બોલીએ.

બાદશાહે કહ્યું બોલો જોઇએ.

ઢેડો બોલ્યો, ખાવીંદ, ખીરબળ સાહેબનો વાંક મોટો
 છે અને તેથી તેને દંડ પણ મોટો થવો જોઇએ. અમે એ
 ને એવોતો દંડ કાઢ્યો છે કે, આખા જનમ સુધી સંભળ
 શે. ખીરબળ સાહેબને બે વીશું ને દશ રૂપીઆનો દંડ કર
 વા જોઇએ. આટલા દંડથી પણ ખીરબળ સાહેબને બહુ
 બહુ ખમવું પડશે માટે એમની ઊપર દયા કરવી.

બાદશાહે વિચાર્યું કે, ખીરબળે હીકમત તો મરોબની
 વાપરી. પછી ઢેડાઓને કાઢી મુઠ્યા અને ખીરબળની હીક
 મત માટે તેનો વાંક માફ કર્યો.

ગરીબ માણસ પોતાની ગુન્નસ વિચારીને કામ કરે છે. ઢેડાઓને મનથી તે પચાસ રૂપીઆ વધારે થઇ ગયા તેઓ બીયારા આખા વરસ સુધી મહેનત કરે ત્યારે જે મ તેમ કરીને ચાળીસ પચાસ રૂપીઆ એકઠા કરે ખીરબળ આ જાણુતો હતો તેથીજ તેણે ઢેડાઓને બોલાવ્યા હતા. આ પ્રમાણે ચતુરાઇથી ખીરબળ ઘણી વખત છટકી જતો.

વાત ૨૩ મી .

કાલીરોટી ! ન્યામત !

એક વખતે બાદશાહ અને ખીરબળ એકજણા ઘોડા ઉપર બેસીને ગંગા કીનારે ફરતા હતા. ગરમીના દિવસ હોવાથી સાંજને શીતળ સમયે ધીમી મંદ હવા આવતી હતી. આ વખતે તેઓ એક જણા વાતો કરતા અને હસતા હતા. આમ તેમ જોતાં બાદશાહની નજર એક કુત્રા ઉપર પડી. આ કુત્રો ઘણા દિવસની સુકાઇ ગયેલી રોટલીનો કાજો થઇ ગયેલો એક કટકો ખાતો હતો. બાદશાહને તેને જોતાંજ મસકરી કરવાનું મન થયું. બાદશાહના પેટમાં દગો હતો, તેથી તેણે એક યુક્તિ ઘોડાવી. ખીરબળની માતૃશ્રીનું નામ કાલી હતું અને તેથી મસકરી બાંધ બેસતી થઇ બાદશાહ બોલ્યો, “ અબે ખીરબળ ! થે દેખો. કાલીકું કુત્રા ખાતા હે. ” ખીરબળ સમજ્યો કે, બાદશાહે મનમાં કપટ રાખી મસકરી કરી છે પણ શીકર નહીં. આપણે પણ જોઇ લઇશું. (બાદશાહની માતૃશ્રીનું નામ ન્યામત હતું.) એમ વિચારીને જવાબ આપ્યો, “ ખુદા

વંદ, હેતો કાલી લેકીન ઉસકે મનમે તો ન્યામત હે. ”
 બાદશાહ આનો અર્થ ઊધો સમજ્યો. તેના મનમાં આવ્યું
 કે, તેની માતૃશ્રી જે ન્યામત તેને કુત્રા ખાધ છે એમ
 ખીરખળે કહ્યું, અને તથી ખીરખળ ઉપર ગુસ્સો થયો. અ
 ને બોલ્યો, “ અરે ખીરખળ ! હમેરી માતૃશ્રી જે ન્યામત,
 ઉસકું તું કુતે કે પાસ ખીલાતા હે ? ” ખીરખળે કહ્યું
 “ હમારી માતૃશ્રી જે કાલી ઉસકું આપને કયું કુતેકે
 પાસ ખીલાઈ ? ” બાદશાહે જવાબ આપ્યો, “ ખીરખળ,
 મૈનેતો રોટીકું કાલી દેખકે સહજ કહ્યા થાકી, એ કાલી
 રોટીકું કુતા ખાતા હે લેકીન તુંમને ઉસકા અર્થ મનમે
 એસાલીયા તો ખેર, ” ખીરખળે જોયું કે, બાદશાહે અર્થ
 ફેરવ્યો. ખરો, તેથી હવે મારે પણ ફેરવવો. એમ વિચા
 રી તે બોલ્યો, “ ખુદાવંદ, કુતેકે મનમે એ રોટી કાલી
 હૈસો કુછ બીગડ ગયલી નહીં. ઉસકે મનમે તો ન્યામત
 હે. ન્યામતકા અર્થ અજા હોતા હૈ સોમે બોલા કે, ઉસ
 કે મનમે એલી અછી હે. એસા બીચાર કર મેયું બો
 લા. ખુદાવંદકી માતૃશ્રીકા નાંજ મેં હસ બાખતમેં કેસા
 લેશકું ? ” એમ કહીને બાદશાહની ખાત્રી કરી આપી.
 પછી બેઝ જણા બીજી ત્રીજી વાતો કરતા મેહેલ તરફ ચાલ્યા.

વાત ૨૪મી .

ખીરખળ બહાન રાંધીત ગાય.

બાદશાહ અને ખીરખળને હમેશ મશકરી હંદા ચાલ
 તા. તેમાં બાદશાહને કદી કદી ક્રોધ ઉત્પન્ન થતો, પણ

ખીરખળને તો મુદ્દલ ઉત્પન થાય નહીં, તેથી ખાદશાહે તેને ક્રોધ આવે એટલા મોટે કાંધ યુક્તિ પૂર્વક બોલવાનો વિચાર કર્યો, જેથી ખીરખળને ગુસ્સો પણ લાગે અને પોતાને પણ અપવાદન લાગે. એક દિવસને સમયે ખાદશાહ ખીરખળ ગામ ગયે મારવામાં રોકાયલા હતા. ખાદશાહે લાગ જોઈને કહ્યું, (ખીરખળ બહાન રાંધીત ગાય) એટલે ખીરખળ બાહાણુ થઈને ગાય રાંધે છે) ખાદશાહે કહ્યું અને ખીરખળ આ બોલવાનો બે અર્થો સમજી ગયો અને તેથી ગુસ્સે ન થતાં ધીમે ધીમે રહીને બોલ્યો ખાદશાહ શુકર ખાય (એટલે ખાદશાહ ચવન થઈને શુકર (ડુકર) ખાય છે.) તેનું આ બોલવું હી અર્થાં હતું. ખાદશાહને ગુસ્સો લાગ્યો અને બોલ્યો, ખીરખળ, તું મને ડુકર ખાવાનું કેમ કહે છે ? ખીરખળે જવાબ આપ્યો, ખુદાવંદ હું બાહાણુ છતાં આપ મને ગાય ખાવાનું કેમ કહો છે ? ખાદશાહે ઉત્તર દીધો, એતો મેં એમ કહ્યું કે. ખીરખળ સંધતી વખત ગીત ગાય છે ખાદશાહે અર્થ ફેરવ્યો અને ખીરખળ, બોલ્યો, ખુદાવંદ. મારું બોલવું એમ છે કે, ખાદશાહ શુકર ખાય. એટલે ખાદશાહ શુક પક્ષી એટલે પા પટ તેને રખાય એટલે પાળે છે. આપ અર્થ ન સમજ્યાથી ક્રોધે બરાયા.

આ પ્રમાણે બેજાએ એક બીજાના મનનું સમાધાન કર્યું.

વાત ૨૫ મી.

ચોર કયા !

એક દિવસે ખીરખળ પોતાના સગાને ત્યાં જમવા ગયો હતો. તે બાજતની ખબર માદશાહને પડી અને તેથી ત્યાં શું શું જ

મી આવ્યો તે બાદશાહે પુછવા માંડ્યું. બીરબળે ત્યાંના દેખા
 વતું વર્ણન કર્યું પછી ત્યાં જન્મવાના પદાર્થનું વર્ણન કર
 વા માંડ્યું. બાદશાહે બધું સાંભળ્યું અને બીરબળ ભેલે
 તેમાં વચ્ચે ‘ઝોર ઝોર’ એમ બોલ્યા કરે બીરબળે
 થોડા ઘણા નામ કહ્યા અને એકાએક કામ નીકળી આ
 બ્યાથી વાત અધુરી રહી ગઇ. કામમાં બાદશાહ વાત
 બુલી મયો અને તેને ચાર છ મહીના થઇ ગયા. એક
 દિવસે બાદશાહને આગલી વાત યાદ આવી અને બીરબ
 ળની સ્મરણ શક્તિ કેવી તીક્ષ્ણ છે તે જોવાને બાદશાહે
 વિચાર કર્યો. બાદશાહ અને દરબારીઓ કચેરીમાં બેઠા
 હતા અને બીરબળ આવ્યો. બાદશાહે તેને પુછ્યું. “અમે
 બીરબળ ! ઝોર ?” બીરબળે તરતજ જવાબ આપ્યો,
 “ખુદાવંદ ઝોર તો કહી ” બાદશાહ તેની સ્મરણ
 શક્તિથી અજાયબ થયો અને મોતીની માળા બક્ષીસ આ
 પી. બીજા દરબારીઓના મનમાં આથી એમ આવ્યું કે
 બાદશાહને કદી ઉપર પ્રીતિ વિશેષ છે. અને એથીજ બી
 રબળે કદી શબ્દ કાઢતાં બાદશાહે તેને મોતીની માળા
 બક્ષીસ આપી. માટે આપણે જો કદી તૈયાર કરીને લાવી
 શું તો બાદશાહ એકાદ જગીર બક્ષીસ આપી દેશે. બધા
 ના મનમાં આ વિચાર થયો અને તેઓએ બીજો દિવસે
 સૌથી ઉત્તમ હાસની કદી બનાવી અને ધાગરમાં ભરીને
 માણસ પાસે ઊંચકાવી બાદશાહની વાડીમાં લઇ આવ્યા.
 દરવાજા ઉપરથી માણસોને જવા દઇને સૌએ પોત પોતા
 ને માથે ઊંચકી અને બાદશાહ જ્યાં ફરતો હતો ત્યાં આ
 વી ઊભા. બાદશાહે પુછ્યું કે, ‘શું છે?’ તેઓએ જવાબ
 આપ્યો કે, ‘ખુદાવંદ કે વારતે કદી લાએ હએ’ બાદશાહને

આ સાંભળતાંજ ગુસ્સે થઇને સીપાઇઓને હુકમ કર્યો, છસ
કે શિરપર કઢી હોવે ઉસકે માંઝમે ખેડી ડાળો. યે સખ
લોગ મધ્યે હૈ ખીરખજને જ્યે કઢી કલા ઉસકી ખાત લે
ન્યારી હૈ ? ખાદશાહને આ પ્રમાણે ગુસ્સે થઇ ખેલતો
જોઇ બધા લોકો ગભરાઇ ગયા. અને કાલા વાલા કરી
ખાદશાહની માશી માંગવા લાગ્યા. ખાદશાહે તેમની મૂખ
હ ઉપર હસી તેમને માશી બક્ષી.

વાત ૨૬ મી.

ઐર તર પુરુર !

ખાદશાહનો એવો ધારો હતો કે, દરરોજ રાતના
મોઢા મોઢા ઓધાના અમલદારોએ વારા ફરતી ખાદશા
હને એક એક વાર્તા કહી સંભળાવવી. એક દિવસે ખીરખજ
નો વારો હતો અને તે વાર્તા કહેવા ખેડો. વીજ પચાસ
શબ્દ તે ખોસો. એટલામાં ખાદશાહ 'આર' કરીને ફક્ત
એજ અક્ષર ખોલે. એમ કરતાં એક વાર્તા પુરી થઇ અને
તેને એક કલાક થયો. ખીરખજ વાર્તા કહેતાં કંટાળ્યો. પ
ણ ખાદશાહે કહ્યું, 'અખે ખીરખજ એક લખી વાર્તા ચલા
વ.' ખીરખજે વિચાર કર્યો કે, જે મહેનત પડે છે તે
મનેજ પડે છે ખાદશાહ તો ફક્ત આર શબ્દ ખોલીને ચુપ
થઇ રહે છે. માટે કાંઇ એવી યુક્તિ કરું કે, જેથી ખાદ
શાહ પોતે કંટાળી જાય. એમ વિચારી પોતે વાર્તા કહે
વાનો આરંભ કર્યો. એક ખેડુતે અનાજ બરવાની કહી

બનાવી હતી. આ કોઠીની અંદર પવન પણ જામ ન શકે
 એવો બંદોબસ્ત રાખ્યો હતો. પાક તદ્દઆર થવા પછી
 ખેડુતે અનાજથી તે કોઠી ભરી અને છાણ માટીથી તેનું
 મોઢું બંધ કર્યું. પણ દેવએજે તેમાં એક કાણું રહી ગયું.
 આ કાણુની અંદરથી એક ચકલી અંદર દાખલ થઇ.
 ચકલી પોતાને માજો મળી ગયો જાણીને અંદર ગઇ પણ
 અંદરતો અનાજ ભરેલો હતો તેથી બહુજ ખુશી થઇ અને
 બીજી ચકલીઓને ખોલાવવાને બાહાર નીકળી. થોડી વાર
 માં લાખો નહી પણ કરોડો ચકલીઓ ત્યાં આવી ભગી
 અને અંદર પેશી ગઇ થોડી વારે એક ચકલી અનાજ
 લઇને બહાર નીકળી અને ફરફરી કરીને ઉડી ગઇ. પછી
 બીજી નીકળીને તે ફરફરી કરીને ઉડી ગઇ. થોડી વારે ત્રીજી
 નીકળીને ફરફરી કરીને ઉડી ગઇ. ' ખીરબળે એક ચકલી
 બહાર નીકળી અને ફરફરી કરીને ઉડી ગઇ. ' એમ પચા
 શેક વખત કહ્યું, અને બાદશાહે ઐર ઐર એમ બોલ્યો,
 કર્યું. આખરે બાદશાહે કહ્યું, અખે ખીરબળે. એ સખે કખ
 પુરા હોયગા ? ' ખીરબળે જવાબ આપ્યો, ' ખુદાવંદ,
 જખ લાખો ઐર કરોડો ચીલીયાં ખલાસહો જાયગી તખ
 પીછે આયુ ખાત ચલેગી. ' બાદશાહ બોલ્યો, ' જખ તો
 એ ખાતબી ખરસોકા ખરસ ચલેગી, સો અબી રહેને દે. '
 એમ કહીને વાત બંધ કરાવી. ખીરબળે યુક્તિથી આ
 પ્રમાણે વાત કહીને પોતાને મહેનત ન પાડતાં બાદશાહ
 ને કંટાલો ઊપજાવ્યો.

વાત ૨૭ મી.

એક દિવસે બાદશાહે ખીરબળને કહ્યું, 'અમે ખીરબળ, કલતું ખેતમે ગયાથા આર બહાં બે તેને કૌતક દે ખાયાઓ હાલ કહે.' ખીરબળે બિતર દીધો, 'ખુદાવંદ, હમને કુછ બડા કૌતક નહી દેખા, લેકીન ચે સબ લોગ એસા કહેતે હુકી કૌતક દેખામે તુમકું કહેતા હું. મુને વો ખેતમે એક કુવાયા. કુવેમે કીતનેક કબુતર આગયેયે સોવો ખેડુતને હસકે પર એક ચદર ઢંપીયી. પીછે ખેડુતને ચદર બિઠાઇ ઔર એક ખબુતર બિઠ ગયા. ફેર ઢંક દીધા ફેર બિઠાયા દુસરા કબુતર બિઠ ગયા." ખીરબળ બે બોલ બોલે અને બાદશાહ ઔર આર બોલે. ખીરબળે પછુ એક કબુતર ઉડી ગયું એમ કહ્યાન કર્યું અને બાદશાહે ઔર આર કહ્યા કર્યું. આખરે બાદશાહ કંટાળ્યો અને ગુસ્સો થઇને બોલ્યો, 'અમે ખીરબળ, એક કબુતર બિઠ ગયા ચે કબ પુરા હોયગા?' 'ખુદાવંદ, જદ આર પુરા હોયમ જદ હમારાબી પુરા હોયગા.' ખીરબળ બોલ્યો અને બાદશાહ ચુપ થઇ ગયો.

વાત ૨૮ મી.

હાથીના પગ અને કુવાના લગન !

એક વખતે બાદશાહ અને ખીરબળને કોઇ બાબત ઉપર તકરાર થઇ અને ખીરબળને માફું લાગ્યાથી તે રીસા અને બીજો દેશ જતો રહ્યો. દીલ્હીથી બે દહાડાના રસ્તા ઉપર આવેલા એક એકાંત ગામડામાં પોતાનું નામ અને

કુચ પ્રગટ ન કરતાં ચુપ રહ્યો. તે ગામનો પટેલ ભગવ
તસિંહ કરીને બડી ક્ષત્રી હતો. તે ધણોજ દયાળુ હતો
અને પોતાના દેશમાં કોઇ નવો માણસ આવે તો તેની
ખાતર બરદાસ્ત સારી રીતે રાખતો. ખીરબળ પશુ તેને
જ સાં આવીને જાત્યો હતો. તેના દીલ્લીમાંથી ગયા પછી
બાદશાહે પોતાના શાલાને તેની જગા ઉપર મેમ્યો હતો.
આ કામ બાદશાહે પોતાની મરજી વિરુદ્ધ કરવું પડ્યું
હતું. રાણીના આગ્રહથી તેને નિમ્યો હતો. દિવાનની પદ
વી જાપર આવે તેને હજી તો દશ બાર દહાડા થયા નહોં
એટલામાં તો શહેરમાં ગેરબ્યવસ્થા ચાલવા માંડી ભોકો
હંમેશી સાદ કરવા લાગ્યા. ધનસાદ જાંધો વળવા લાગ્યો.
ચોમેર ફરીયાદના પોકારો થઇ રહ્યા. અમલદારો પોતાથી
બચુ તેમ રૂપતને નીચોવવા લાગ્યા. પોતાના શાલામાં
કેટલી કરામત અને બક્ષિષ છે તે ખીજ ભોકોને તથા રા
ણીને દેખાડવાનો બાદશાહે વિચાર કર્યો. એક દિવસને સ
મયે બાદશાહ છડી સ્વારી સહીત શહેર બહાર ખીરની
ફરજાહમાં ગયો હતો. ત્યાંથી પાછા ફરતી વખતે ધુળમાં
હાથાનો પગ પડ્યો હતો અને તે બાહાર બરોબર દેખા
તો હતો તે જોઇને બાદશાહે નવા દીવાનને હુકમ કર્યો કે,
આ હાથીના પગલાની તારે પોતે ત્રણ દીવસ સુધી રક્ષા
કરવી. સ્વારી તો આગળ ચાલતીજ હતી પણ દીવાન સા
હેબ હાથીના પગલાની બરોબર ચોકી કરવાના વિચારથી
ત્યાંજ રહી ગયા. તે દિવસ આખો એમનો એમ જતો
રહ્યો. ખીજે દીવસ પણ ભુખેજ ગયો, તેમજ ત્રીજે દીવ
સ પણ નિકલી ગયો. ચોથે દિવસ સવારના પહોરમાંજ
બાદશાહ આગળ ગયો ત્રણ દિવસની બુખ તથા જાનગ

રાથી તે નખજો પડી ગયો હતો પોતે પગલાનું કેવી રીતે
 રક્ષણ કર્યું તે બાદશાહને કહી સંભળાવ્યું. બાદશાહ તેની
 અકલ કેટલી છે તે પાત્રી ગયો. તેને રજા આપી પછી
 બાદશાહે બીરબજને શોધી કાઢવાનો નિશ્ચય કર્યો. બીરબજ
 ને કેવી રીતે શોધી કાઢાડવા તેની તેણે એક યુક્તિ શોધી
 કાઢી. તેણે પોતાના તાબાના સધળા ગામોમાં હુકમ મોક-
 લ્યો કે, દીલ્હીના સરકારના કુવાના લગ્ન છે માટે સૌગા
 મના વડાએ પોતાના કુવા લગ્નને લગ્નમાં આવવું. જે કોઈ
 નહીં આવે તેની પાસેથી દશ હજાર રૂપિયા દંડના ભેવા
 માં આવશે. ' બાદશાહનો આ હુકમ દેશોદેશ અને ગામો
 ગામ પહોંચી ગયો. જે ગામમાં બીરબજ રહેતો હતો તે
 ગામમાં પણ ઉપત્રો હુકમ આવ્યો. તે ગામના પટેલે ગા-
 મના બધા માણસોને ચાવડી ઉપર એકઠા કર્યા, અને
 બાદશાહ તરફનો સંદેશો કહ્યો. હુકમ કહ્યા પછી તે બોલ્યો,
 ' બાદશાહ શું મુર્ખ છે કે, આવો બેવકુફી બરેલો હુકમ
 તેણે કાઢ્યો છે. બીજાના ગામના કુવા પોતાના ગામમાં તો
 બાદશાહનો બાપ આવે તો પણ ચલાવી શકે નહીં. જે કા-
 મ હથેરના હાથે ચલું કઢણુ તે આપણુ મનુષ્યોને હાથે
 કેમ થાય. આપણે જો હુકમ ન માન્યો તો દશ હજાર રૂ-
 પિયા દંડના આપવા પડશે. એમ લખ્યું છે માટે હવે
 શી તજવીજ કરવી. ' એમ કહીને તે ચાંતાતુર થયો. અ-
 વખતે બીરબજ પણત્યાં હાજર હતો. તેણે આ બધી હકી-
 કત સાંભળીને મનમાં વિચાર કર્યો કે, બાદશાહે આ યુક્તિ
 મને શોધી કાઢવા માટે કરી છે માટે હમણા જાહેર થવા
 ના કરતા બાદશાહની હોકમતને યશ આપીને જાહેર થવું
 પધાર સારું છે. તેથી મારું તેમજ બાદશાહનું મહત્વ વ

પછી. ' પછી પટેલ તરફ ફરીને બોલ્યો, ' પટેલજી, તમે ચિંતાતુર ન થાઓ. આની યુક્તિ હું દેખાડીશ. આટલા દિવસ હું તમારે ત્યાં રહ્યો તેનો મારે તમને બદલો વાલી આપવો જોઈએ અને તે વાલી આપવાનો સમય આ પાસે આવ્યો છે. આ ગામના બધા મોટા માણસો દીલ્હી ની સીમ ઉપર જઈને ઉતારો કરો અને બાદશાહને કહી મોકલો કે, અમે અમારા કુવા લઈને તમારા ગામની સીમ ઉપર આવ્યા છીએ. હવે તમારા કુવાને અમારી સામે મોકલો એટલે અમારો કુવો આવશે. આમાંથી ઘરો એમ કે, બાદશાહ કુવો લઈને આગળ આવી શકનાર નથી અને તમને માન અકરામ આપીને રજા આપશે. ' બીરબળ ની આ યુક્તિ બધાને પસંદ પડી તેઓ તેનો કુપકાર માનવા લાગ્યા. તેજ દીવસે ગામના બપોરે અમલ દારો દીલ્હી તરફ જવા નિકળ્યા. બીરબળ પણ તેઓ સાથેજ ગયો. સીમાડે જઈને તેઓ ઉતર્યા. બીરબળના કહેવા પરમાણે બાદશાહને કહી મોકલ્યું. આ કહેવા જનાર ગામનો પટેલ ચોતે હતો. બાદશાહને કહ્યું અને તે સમજ્યો કે, આ યુક્તિ બીરબળ શિવાય બીજા કોઈથી કાઢી શકાય નહીં માટે આનાજ ગામમાં બીરબળ હોવો જોઈએ. એમ વિચારી પટેલને પૂછ્યું કે, આ યુક્તિ તમને કોણે બતાવી તે સાચે સાચું કહી દો. પટેલે કહ્યું કે, ખુદાવંદ, અમારા ગામમાં એક પ્રદેશી આવીને રહ્યા છે તેણે આ યુક્તિ દેખાડી છે. અને તેને અમે અહીં સાથે આણ્યો છે. બાદશાહે તેના રંગ રૂપનું વર્ણન પૂછ્યું અને પટેલે બધું કહ્યું. બાદશાહે હાથી ઘોડા સિપાઈઓ વગેરે સાથે મોકલ્યા અને મોટી ધામ ધુમથી તેને ગામમાં તેડાવી લીધો. પછી ગામ

ના પટેલને ઇનામ આપીને રવાને કર્યો. બીરબળને તેની દીવાનની પદવી પાછી આપી અને ગામમાં થયેલી ગેર વ્યવસ્થાની તપાસ કરી, તેનો બંદોબસ્ત કરવાનું કહ્યું આઠ દશ દિવસમાં તો બીરબળે બધો બંદોબસ્ત પૂર્ણ રીતીએ કર્યો. એક દિવસે બાદશાહની સ્વારી સહેર બહાર ગઇ હતી અને ત્યાંથી પાછા ફરતી વખત બાદશાહે હાથીના પગનું ચીન્હ જમીન ઉપર ધુલમાં પડેલું દીઠું આ જોઇને આ ગલી વાત યાદ આવી તેણે બીરબળને તરતજ હુકમ કર્યો કે, ધુળમાં પડેલા આ હાથીના પગનું તારે પોતે યથાસ્થી ત સંરક્ષણ કરવું. બીરબળે કહ્યું, ‘બહુ સારું ખુદાવંદ.’ એમ કહીને તે ત્યાંજ બેઠો. સ્વારી ચાલી ગયા પછી પોતાના માણસોને હુકમ કર્યો કે, આ હાથીના પગની જગાએ લોઢાનો ખુટો રાખો અને માણસોએ તે પ્રમાણે કર્યું. પછી બીરબળે બશે હાથ લાંબો દોરડો લપ્પને તે ખુટાને બાંધ્યો અને તે જગા ઉપર આવેલા ધરધણીઓને હુકમ કર્યો કે, બાદશાહના હાથીના પગનું સંરક્ષણ કરવું જે તેથી તમારા ધરભાંગી નાખવા પડશે. માટે તમે શો ગિત્તર આપો છો? ધરધણીઓએ તો તરતજ તેના કાલાવા બા કરવા માંડ્યા. પણ બીરબળ સમજ્યો સમજે નહીં. આખરે કોઇએ પાંચશો કોઇએ હજાર રૂપીઆ પાંચડીના બીરબળને આપ્યા. થોડી વારમાં એક સાખ રૂપીઆની રકમ એકઠી થઇ અને ધરધણીઓને બીરબળે કહ્યું કે, હવે હું બાદશાહને સમજાવીશ. એમ કહી ખુટો કાઢી નાખ્યો અને રૂપીઆ ખજાનામાં નાખી અજાનમીના હાથની પહોંચ લપ્પને સાંજના ફરમારમાં આપ્યો. બાદશાહે પૂછ્યું, બીરબળ હાથીના પગનું રક્ષણ કર્યું? બીરબળે

જવાબના બદલામાં બાદશાહને પેલી પહોંચ આપી. બાદશાહે પુછ્યું, ' આ શું છે ? ' ખીરબજે કહ્યું, ' હાથીના પગનું રક્ષણ કર્યું તેના આ આવ્યા ' ખીજ દરબારીઓ બધા અજબબ થયા. પછી બાદશાહે પોતાના શાળાને બોલાવી મંગાવીને કહ્યું, ' તને હાથીના પગનું રક્ષણ કરવાનું કહ્યું અને તું ત્રણ દિવસ સુધી લુપ્તો રહ્યો અને તે છતાં કાંઈ પ્રાપ્તી ન થઈ અને આ ખીરબજે ફક્ત એકજ દિવસ રક્ષણ કર્યું, તેમાં લાખ રૂપીઆ મેળવ્યા તારા જેવા મંદ બુદ્ધિનો દીવાન રાજ ચલાવી શકે નહીં. ' બાદશાહ એટલું બોલીને ચુપ રહ્યો. શાળો શરમથી નીચું જોઈને ચાલતો ગયો. ખીરબજે બાદશાહે ધનામ આપ્યું.

વાત ૨૯ મી .

સખજા ! ચોખા રાખ !

એક દિવસે ખીરબજ દરબારમાં આવ્યો ન હોતો તે વખતે એક ફકીરે આવીને સખજાનો પાસો બાદશાહને ભટ આપ્યો. તેની પછવાડેજ બંગાળાનો એક બ્રાહ્મણ આવ્યો. તેણે માતાના ચોખા અને રાખ (ભરમ) ભેટ આપી. બેઉ જણા બાદશાહ તરફથી કાંઈ ધન મળવાની આશા એક બાજુ ઉભા રહ્યા. બાદશાહે પ્રથમ બ્રાહ્મણની ચીજો તરફ જોઈને ખીરબજને પુછ્યું, ' એ ક્યા છે ? ' ખીરબજે બીજા દીવો કે, ' બુદ્ધાવંદ, આવલ ઓર ખાક (રાખ) છે. ' બાદશાહે મનમાં વિચાર્યું કે, આ બ્રાહ્મણ મારી ગાંદી ખાક થઈ જાય એવા વિચારથી આ રાખ લઈ આવ્યો.

છે. માટે એને ધક્કા મારી મહાર કાઢવાનો હુકમ આપ્યો. પછી ફરી સારેલા ચીજો તરફ ફરીને બાદશાહે પુછ્યું કે, આ ફરી શું લઈ આવ્યો છે ? ત્યારે ખીરબળે જ વાળ આપ્યો કે, ખુદાવંદ, એતો સખળ લાવ્યો છે. બાદશાહે સખળ જેવી પ્રિય વસ્તુનું નામ સાંભળીને તને સો રૂપીઆ બક્ષીસ આપવા હુકમ કર્યો. ખીરબળ કચેરી માં આવતો હતો એટલામાં તેને પેલો બ્રાહ્મણ રસ્તામાં મળ્યો. બ્રાહ્મણે દરબારમાં બનેલી સર્વ હકીકત ખીરબળને બહેર કરી. ખીરબળ તેને એક બાણુ બ્રહ્મ રહેવાનું કહી ને કચેરીમાં ગયો ત્યાં તેને ફરીરને મલેલા ધનામની ખબર પડી. પછી બાદશાહ આગળ જઈને કહ્યું, ' બંગાલ દેશ ના બ્રાહ્મણને તમે અપમાન આપ્યું તે સારું ન કર્યું. જેણે તમારી ગાદી અમર રહો એવા આશીર્વાદ સાથે મહાકાલી માતાનો પ્રસાદ આપ્યો તને આપે ધક્કા મરાવી કાઢી મુક્યો, તેથી આપની કીર્તિને ઝાંખ લાગશે. અને વળી જેણે આપનું નુકશાન થાય એવા અર્થવાલી જણસ આપને નજર કરી તેને આપે બક્ષીસ આપી એ મોટી અન્યાયી ભરેલી વાત છે ! માટે જરા વિચાર કરો. ' ખીરબળનું આવું બોલનું સાંભળીને બાદશાહ બોલ્યો, બ્રાહ્મણે રાખ અને ચોખા આપ્યા તેનો અર્થ એવો થયો કે, મારી ગાદી રાખ થઈ જાય, અને તેટલા માટે મેં તેને ધક્કા મરાવી કાઢી મુક્યો. — ફરીરે મારી પ્રિય વસ્તુ સખળ આપી અને તેથી મેં તેને ધનામ આપ્યું. માટે ખીરબળ, મેંતો તેજ વખતે પુરતો વિચાર કર્યો હતો. ખીરબળે કહ્યું, ' ખુદાવંદ, આપે એ અર્થ તો જાણો કર્યો. બંગાળનો મહા વિદ્વાન બ્રાહ્મણ કાંઈ દહાડે પણ આપનું પુરું મહાય !

બ્રાહ્મણે તમને ચોખા અને રાખ આપી તેનું કારણ એટલું જ કે, ખુદાવંદની ગાદી અમર રહે. ચોખા રાખ એટલે કલંક વગરની રહે. મહાકાલી જાવાનીની સ્તુતી તેણે કરીને કહ્યું કે, બાદશાહની ગાદી સારી રીતે રક્ષણ કર. આપનું આવું સારું ઇચ્છનારને આપે ધક્કા મરાવી બહાર કઢાવ્યો, અને ફકીર સંખ્યજનો પાસે આપ્યો અને તેનો અર્થ સંખ્યજ એટલે સર્વ જાઓ, - વિનાશ પામે, - નાશ થાઓ - એવો છતાં આપે તેને ઇનામ આપ્યું. માટે આ બેઉ વાતો બરોબર ન થઈ. આપ આપણા દીલમાં વિચારી જુઓ. ' બાદશાહના મનમાં આવ્યું કે, બેઉ વાત સાચી માટે હવે બ્રાહ્મણને ઇનામ આપવું જોઈએ એ મ વિચારી બાદશાહે બ્રાહ્મણને પાછો બોલાવી મ ગાવ્યો અને તેને બશે રૂપીઆ આપી ફકીર તથા બ્રાહ્મણ બેઉને વિદાય કર્યા. પછી ખીરબળ તરફ ફરીને કહ્યું, ' ખીરબળ, તારું કહેવું મારા મ્યાનમાં બરોબર ઉતર્યું પણ ફકીરને જીવ લાવ્યો તે અમારા ધર્મમાં પવીત્ર છે તથા મેં તેને પણ એકશો રૂપીઆ આપ્યા ' ખીરબળે કહ્યું, ' ખુદાવંદ. ધર્મ ઉપર એકી રાખવું બહુ સારું છે. પોત પોતાનો ધર્મ પોત પોતાને મન સારો છે. ' દરબાર બરબારત થઈ.

વાત ૩૦ મી.

ઈંદ્ર બડા કે હમ !

એક દિવસને સમયે બાદશાહ સૌની અગાઉથી આવીને દરબારમાં બેઠો હતો. અને પછી જો કોઈ દરબારી

આવે તેને સવાળ કરતો હતો કે, ઇંદ્ર બડા કે હમ ! બધા દરબારીઓને તેણે આ પ્રશ્ન પુછ્યો, પણ તેમની અકલ ચાલી નહીં. જો ઇંદ્રને મોટા કહ્યો તો બાદશાહને કોષ ઊત્પન્ન પાપ અને બાદશાહને મોટા કહ્યો તો તે કેવી રીતે મોટા છે તે સમજાવવું પડે. દરબારીઓ આ રીતે બેઠે બાળુએથી ફસાયલા હતા તેથી કોઈ જવાબ આપી શક્યો નહીં. આખરે ખીરબળ આવ્યો તેને પણ બાદશાહે ઊપલોજ સવાલ પુછ્યો. ખીરબળે હાથ જોડીને કહ્યું ' ખુદાવંદ, સાંભલો ! ઇંદ્રથી આપ મોટા છે ! ' ખીરબળને મોઢે આવો જવાબ સાંભળીને બાદશાહે પુછ્યું, ' અરે ખીરબળ, ઇંદ્રથી હું કેમ મોટા ? ' ખીરબળે તરતજ ઊત્તર દીધો. ' ખુદાવંદ, અમારા શાસ્ત્ર પ્રમાણે સૃષ્ટીના કર્તા બ્રહ્માએ આપનું અને ઇંદ્ર દેવનું પુત્રત્વ પેદા કર્યું. એમાંથી મોટા કોણુ તે જોવાને એક મોટા તરાજવો અને તે માં એકેક પક્ષમાં એક એક જથ્થાને બેસાડ્યા ત્યારે ઇંદ્ર થી તમે વજનમાં વધી ગયા અને તેથી તમારાવાણું પણ નીચે આવ્યું અને ઇંદ્ર તમારા કરતાં ઓછો થયો તેથી તેનું પણું ઊંચે ગયું. આપવાણું પણું નીચે જમીન ઉપર આવ્યું તેથી આપને પૃથ્વીનું રાજ આપ્યું અને ઇંદ્રવાણું ઉપર ગયું તેથી તેને સ્વર્ગનું રાજ આપ્યું. આ ઉપર થી આપ મોટા છે એમ મેં કહ્યું, એમાં કોઈ શંસય ન મા. ' * ખીરબળને આ પ્રમાણે બોલતા જોઈને બાદશાહ

* આના જેવીજ વાત મારા વાંચવામાં આવેલી છે કે, જો વખત ગુજરાતમાં દાર્બસ સાહેબ હતા અને તેઓ કવીઓને ઉત્તેજન આપતા હતા. તે વખતે એક બાઈને

ખુશી થયો. બીરબળનું કહેવું એમ હતું કે, જ્યાં સ્થાન તે ઇંદ્રનું અને સૌની નિચે તે તારું (બાદશાહનું) બીરબળે આ પ્રમાણે પોતાના બેલવામાં કહી દેખાડ્યું હતું, પણ બાદશાહ તે ન સમજ્યો, અને પોતે ઇંદ્ર કરતાં મોટો છે એમ બીરબળે પુરવાર કરી આપ્યું તેથી તેને શાખાશી આપી.

વાત ૩૧ મી .

“ માણસની જાત, પેઢીનું નાક, હાથનું
મણી, બનારની ખાટ અને નરકની
વાટ ”

લોકમાં મુરસિંહ કરીને રાજ્ય રાજ્ય કરતો હતો. તે શુરવિર, પરાક્રમી અને અકલ્લવાન હતો. તેણે દીલ્હીનાં બાદશાહની અકલ જોવાનો ઠરાવ કર્યો. તેણે બાદશાહ ઉપર હાગળ લખ્યો કે, માણસની જાત, પેઢીનું નાક, તેમણે પુછ્યું હતું કે, ‘ મારા કુલનું નામ ફાર્જસ કેમ પડ્યું ? ’ બાટે તરતજ જવાબ આપ્યો કે, એક વખતને સમયે બવાની માતા અને એક દાનવ દુરવા નિકળ્યા હતા. દુરતાં દુરતાં તમારા વડવાની જગા આગળ આવી પહોંચ્યા. ત્યાં બવાનીએ કહ્યું, ‘ દુર ’ અને દાનવ બોલ્યો, ‘ બસ ’ આ ઉપરથી આપના કુટુંબનું નામ પડ્યું છે, સાહેબ આ ઉપરથી હરવા અને બાટને શાખાશી આપી. દુર અને બસ એ બેજો મરાઠી શબ્દ છે.

હાથનું મણી, બજારની ખાટ અને નરકની વાટ,
 એ ઉપર લખેલી પાંચ જણસો ચાર મહીનાની અંદર
 મોકલી આપજો. જો નહીં મોકલો તો લડાઈ કરવાને
 તૈયાર થાઓ. ઉપર મુજબ લખી પોતાના અનુચરને દી
 લ્હી રવાના કર્યો. મંજલ દર મંજલ કરતો તે અનુચર
 દીલ્હીમાં આવી લાગ્યો. બાદશાહે પત્ર વાંચ્યો અને અંદર
 ની મતલબ જણીને વિચાર્યું કે આ હીકમત અકલ જો
 વાની છે માટે મારા દરબારીઓની અકલ હું પણ જોઈ,
 અનુચરને રૂબ આપી પોતે પોતાના દરબારીઓને હુકમ
 કર્યો કે, એક મહીનાની અંદર પાંચે જણસો મેલવી આ
 પવી. પાંચ જણસો જો તમે ન મેલવી શકશો તો તમને
 ફાંસી દીધામાં આવશે. બાદશાહનો હુકમ સાંભળીને દર
 બારીઓ બયબીત થયા. તેઓ એ ગામો ગામ અને શહે
 રો શહેર ઉપલી પાંચ જણસો વારુતે શોધ ચલાવી, ક્યાં
 થીએ તે તેમને મલી ન શકી. શું આ જણસો ઝાડ ઉપ
 ર જો છે કે જમીનમાં પાકે છે ? શું વેપારીની દુકાને
 વેચાતી મળે છે ? નથી કોઈ વણકર તે ચીજ વણી શક
 તો કે નથી કોઈ ઘડણાર ઘડી શકતો. કોઈની પણ અકલ
 દોડી ન શકી. એક પણ જણસ મલી ન શકી. મુદત પુ
 રી થવા આવી અને દરબારીઓ ગભરાયા. આખરે તેઓ
 ખીરબળને શરણુ આવ્યા. તેની તેમણે પ્રાર્થના કરીને કહ્યું
 કે, પચાસ હજાર રૂપીઆ લ્યો, પણ એમને પાંચે જણ
 સો લાવી આપો. ખીરબળે તેમને દીનવાણીથી બાલત,
 જોયા અને પેટમાં દયા આવી. તેણે તેમને ખીરબળ આપી
 અને પોતાથી બનતું કરવાનું વચન આપ્યું. પછી બાદશા
 હ આગલ આવીને કહ્યું, 'મુદાવંદ' પાંચે જણસોની શો

૫ કરવાનું તમે દરબારીઓને કહ્યું છે તે કાંઈ તેમનાથી
 થાય એવું નથી. અને વલી એ ચીજને અહીં મળશે પણ
 નહીં એતો લંકામાંજ મળશે માટે મને ત્યાં જવાદો. '
 બાદશાહે તેનું કહેવું કબુલ કર્યું. અને તેને લંકા જવાનો
 ખરચ અને ત્યાં રહેવા ખાવા પીવા વગેરે હાજતો પુરા
 પાડવા વાસ્તે દ્રવ્ય આપીને રવાના કર્યો. અને પોતાની
 માહોર છાપ સાથેની ચીઠી લખી આપી કે આ મારો
 દીવાલુ તમારી તરફ પાંચે જણસો લઇને આવ્યો છે તે
 પહોંચતાંજ ઉત્તર લખી આપજો. બીરબળે લંકામાં આ
 વ્યા પછી એક મહેલ બાંહે લીધો અને ત્યાંની રીત રીત,
 જ, લોકોની સ્થિતિ વગેરે બાબદોથી એક મહીનો ફરીને
 જાણીતો થયો. બપોડો કરીને તે ફરતો હતો તેથી તે કોણ
 હતો, એમ ભોડો પુછતા અને પોતે કાશમીરના રાજાનો
 દીવાન છું એમ કહેતો ત્યાંના અમીર ઉમરાવ અને સર
 દાર વગેરેને મેજબાની આપવા લાગ્યો. મામના ધણા
 મોટા કુટુંબના ભોડો સાથે તેને દોસ્તી બાંધી. એ પ્રમા
 ણે બીજો એક મહીનો થઇ ગયો. પછી એક દીવસે સા
 દો પોશાક પહેરી સાથે ત્રણ ચાર સીપાઇઓ લઇને તે
 મામના દયારામના સાહુકારને ત્યાં ગયો. આ સાહુકારની
 મામમાં આંટ સારી હતી અને પેઢી દર પેઢીને નામચી
 નહેવાનો હતો. જેવો બીરબળ તેને ત્યાં ગયો તેવોજ તે
 સામે આવ્યો અને સંવ્યતાથી તે તેડી લાવી પાસે બેસા
 ડ્યો અને વિવેક અને નમ્રતાથી પોતાને આવવાનું કારણ
 પુછ્યું. તેના જવાબમાં બીરબળે પોતાના આવવાનું કાર
 ણ આ પ્રમાણે કહેવા માંડ્યું. તે બોલ્યો, ' રોઠળ. અમે
 પરદેશી દુરદેશમાં રહેનારા છીએ. કાશમીરના બાદશાહનો

હું હીવાન છું અને તેના કામ તમારા રાજા આમળ આવ્યો છું. અમારો બાદશાહ તમારા રાજાના કુંવરનો પાતાની કન્યા સાથે વિવાહ કરવા માગે છે. મહારાજા સાહેબ હાએનની રકમ અગાઉથી માગે છે. તેમાં થોડા ધણા અમારી પાસે છે બાકીના વાસ્તે હુંડી મંગાવી છે તે આર પાંચ દિવસમાં આવી પહોંચશે. રાજાસાહેબ પહેરામણી હમણાજ માગે છે તે પહેરામણીની રકમ આજેજ ભરવી જોઈએ. જો આજ ન ભરીએ તો અમારું કારણ ખમડી જાય છે. તમારા તરફથી મને દશ હજાર રૂપીઆ મળશે એવી આશા છે. આઠ દિવસે તમારી રકમ બ્યાજ સુદમાં ચુકવી આપીશ. જો તમે અમારું આટલું કામ કરશો તો તમારો અમારી જાપર મોટો ઉપકાર થયો. 'ખીરખજાનુ' આ પ્રમાણે બોલવું તેણે માન્યું. તેણે લોકોને મોઢે સાંભળ્યું હતું કે, કાશમીરથી કોઈ મોટો ગ્રહસ્થ આવ્યો છે અને તેની ગામમાં અખર સારી કહેવાય છે. આ જાપરથી તેને તેનું બોલવું સાચું લાગ્યું. તે મનમાં બોલ્યો, 'જરૂર વખતે એક બીજને ઉપયોગી થવું એ આપણો ધર્મ છે. પરદેશમાં આ ધણીને સહાયતા તો આપવીજ જોઈએ.' એમ વિચારી ચોપડામાં ખીરખજાને નામે દશ હજાર રૂપીઆ લખ્યા અને સેંકડે ચાર આનાનું બ્યાજ ઠરાવ્યું અને રૂપીઆ રોકડા મણીને ખીરખજાને આપ્યા. તે લખને ખીરખજા પાતાને જીતારે આવ્યો.

લંકામાં થોડો વખત થયો વધેલો એક મોટો દ્રવ્યવાન સાહુકાર રહેતો હતો. દ્રવ્યના મદથી તે મહોનમત થયો હતો. બીજે દિવસે ખીરખજા ભપકાદાર પોશાક પહેરી,

ઉપર ચાર પાંચ હજારનું જરીયાત લટકાવી, ચાર સિપા
 હજાર આગલ ચાર પછી એ રીતે ડાવ ઉભાપ કરીને
 શેઠને ઘેર આવ્યો. શેઠ પોતાના દીવાનખાતામાં બેઠો હ
 તો. ખીરખળ તેની સામે બેઠો રહ્યો. શેઠે તો તેની સા
 મે નજર જાંચી કરીને જોયું પણ નહીં, તો 'છી બેસવા
 નું તો કહેજ ક્યાંથી! થોડી વારે શેઠ કમમાંથી નવરા
 પયા અને ખીરખળ સામે જોઇ નમસ્કાર કર્યો. ખીરખળ
 સામા નમસ્કાર કર્યો, પણ શેઠે તેને બેસવાનું કહ્યું નહીં.
 બ્યારે ખીરખળે જોયું કે. શેઠ તો પાછા કામમાં રોકાયે
 ત્યારે પોતાની અરજ કરવાનો ઠરાવ કર્યો. તે બોલ્યો, 'શેઠજી
 મારે કાંઈ તમારી સાથે બોલવું છે તે સાંભળીવ્યો. શેઠ
 બોલ્યા, 'થેડી વાર સજુર કે. આ વાતું કામ છે તે
 કરી લજ.' ખીરખળ થોડી વાર બોલી રહ્યો. પછી થોડો
 વાર રહીને વળી પાછો શેઠ આગલ આવ્યો. શેઠે તેની
 વાત સાંભળવા કહ્યું. ખીરખળે દયારામને કહેલી વાત તે
 ને પણ કહી સાંભળાવી. તેની વાત સાંભળીને શેઠે કહ્યું,
 'અમારે તમારે મુલક રીત્ય નથી તે કતાં તમે દશ હ
 જાર રૂપીઆ માંગવા આવ્યા એ ત શું કહેવાય? ખીરખ
 ળે કહ્યું, 'શું કરે શેઠ! આડી પડ્યા એટ જ આવવા
 પડ્યું છે, પંદર દિવસ કામ છે, મારે એટલી કૃપા તો
 અવશ્ય થવી જોઈએ. પાંચ સાત રૂપીઆ જોઈએ તો વ્યા
 જતા વધારે લેજો. આપ નામદાર સરખા શેઠને છોડી
 ને બીજા કોની પાસે માગવા જઈએ.' શેઠે મનમાં વિચા
 ર કર્યો કે, આંગ ઉપર પાંચ સાત હજારનું ધરેણું પહેલું
 છે અને એના ઉતારો પણ જોયો છે અને વળી આપણા
 રાખના કામે પણ આવ્યો છે. મારા પસા બુડરા એમ પણ

નથી કારણ કે, એની પાસે દશ બાર હજારનો જીવ છે. કામ પણ ફક્ત પંદર દિવસનું છે અને વ્યાજ સારું મળે શે માટે આપણે પણ સારો ફાયદો છે. પછી ખીરબળને કહ્યું, ' તમે જ્યારે આટલું કહો છો ત્યારે તમને જેમ તેમ કહીને રૂપીઆ તો આપવા જોઈએ. હાલ જરા અડચણ છે પણ જોઈ તજવીજ કરું છું. તમને રૂપીઆ આપીશ તેમાંથી વ્યાજ અગાઉથી કાપી લઈશ અને તમારી સાક્ષી સહવત્તાન કાગળ ઉપર લખી આપી ઉપર તમારી મોહોર કરવી પડશે. ' ખીરબળે તે બધું કબુલ કર્યું અને પોતાની સહી સાખ કરી ઉપર પોતાની મોહોર મારીને રૂપીઆ લીધા. સાહુકારે વ્યાજ વગેરે કાપી લેતાં સાડા નવ હજાર રૂપીઆ ગણી આપ્યા અને દશ હજાર પુખા ની ચીઠી લખાવી લીધી. ખીરબળે તેની મોટા શેઠ કહીને ચલાવ્યો અને તેથી પુલણજી બનીને પુલી ગયો.

તે ગામમાં રૂપવંતી નામે વેશ્યા રહેતી હતી. તે એક વય ની હતી જેની સાથે એક વખત કબુલાત કરતી તેનાથી કાંઈ વધારે આપે તો પણ ફરતી ન હોતી. ખીરબળે તેને ત્યાં જવાનો વિચાર કર્યો. પોતાના માણસ સાથે પચીસ રૂપીઆ મોકલી આપ્યા અને કહી મોકલ્યું કે, આજની રાત હું તારે ત્યાં આવીશ. રૂપવંતી વેશ્યાએ પચીસ રૂપીઆ લીધા અને તેના માણસ સાથે જવાબ કહેવાડ્યો કે, આજની રાત હું તમારીજ છું જોઈએ ત્યારે પધારજો. આ પ્રમાણે કહી મોકલીને તે વેશ્યાએ તેને વાસ્તે તૈયારી કરવા માંડી. રાતના આવનારો જણે પોતાનો પોતજ હોય તે પ્રમાણે તે વર્તતી. તેને આવનારે માટે ફળ મેવો મંગાવી મુક્યો રમવા ચોપડખાજ પાના વગેરે તૈયાર રાખ્યાં.

અને જાણે એક સ્ત્રી પોતાના પતિના આવવા વિષે રાહ જોતી હોય તેમ રાહ જોતી બેઠી. નવ વાગ્યા દશ વાગ્યા પણ હજી ખીરબળ ન આવ્યો. અગીઆર વાગ્યા ખીરબળ ન આવ્યો. રૂપવંતીની આંખમાં જરા રતી ઊંધ આવવા લાગી. પલંગ ઉપર ન સૂતાં જમીન ઉપર સૂતી બેસી અને બાર વાગે ખીરબળ આવ્યો. અને દરવાજે બંધ જોઈને ખુબ મારી તેનો સાદ સાંભળતાંજ તે ઊઠી અને દરવાજે ઉઘાડ્યો. હેત પ્રિતથી હાથ પકડીને તેને ઘરમાં લઈ ગઈ ખીરબળે તેની પરીક્ષા જોવાના હેતુથી તેણે દરવાજે જલદી ન ઉઘાડ્યો અને સુઈ ગઈ તે માટે ઠપકો આપવા માંડ્યો. રૂપવંતી કાંઈ બેઠી નહીં. ખીરબળ જાણે તેની ઉપર વધારે ગુસ્સે થયો હોય તેમ હાથમાં રાખેલો ચામુક ઉગામ્યો. રૂપવંતીએ પોતાના કાંઈ વાંક થયો હોય તો તે માફ કરવાનું કહ્યું. ખીરબળે તેનું કહેવું ન સાંભળતાં તરતજ ચામુકથી ફટકાવવા માડી. પણ તે એક વચની ચામુકાએ તેનો માર ખમતો જાણે પોતાનો વાંક હોય તેમ કાલાવાલા કરવા જરી રાખ્યા. ખીરબળે તેને વીસ પચીસ ફટકા માર્યા અને પછી જાણે પોતે વાજબી શીક્ષા કરી હોય તેમ શાંત થઈને જાણે રૂપવંતીને આટલો માર પડ્યો પણ તે કડવું વચન બોલી નહીં, તેમજ તેનો ગુસ્સો પણ લગાડ્યો નહીં. પણ જેમ એક સ્ત્રી પોતાના પતિની સાથે ચાલે તેવીજ રીતે આ રૂપવંતી ચામુકા તેની સાથે ચાલી. ખીરબળ આખી રાત તેની સાથે રહ્યો અને સવારના પહોરમાં તેને ત્યાંથી ચાલ્યો. સાથે દિવસે ફૂટ પૂઢી નામની વેશ્યાના ઘર આગળથી તે ચાલ્યો ગયો. વેશ્યાએ તેને દીઠો કે આ કોઈ પછસાદાર માણસ

છે અને તે જો હાથમાં આવે તો લુટવાનો વિચાર કર્યો.
 ગુણીકાએ તેને આંખથી ઘસારત કરી તેને ઉપર બોલા
 વ્યો. ચાકરને ઘોડો સોંપી તે ઉપર ગયો અને તેને પુછ
 થું, 'તમારે ત્યાં એક માણસ આખી રાત ગુળરે તેની
 પાસે'થી તમે કટલા પૈસા લ્યો છે?' ખીરબળનું બોલવું
 સાંભળીને વેશ્યાએ વિચાર્યુંકે, આને કાંઈ રીતની ખબર
 નથી અને વળી એના શરીર ઉપર જે ત્રણ હળરનું જરી
 પાન છે એ જો કાંઈ યુકિત બને તો લઈ લઈ પછી
 ખીરબળ તા'ક જોઈને બોલી, 'શેઠજી, એક રાતના પાંચ
 રૂપીઆ લેવાનો મારો ઠરાવ છે પછી તો આપ સમર્થ
 છો. તમે જો કાંઈ આપશો ને લેવાને હું કમુલ છું.'
 આટલું કહીને તેને પાન બીડી આપી. પછી ખીરબળે તેને
 દશ રૂપીઆ આપ્યા અને આજ રાતે હું તારે ત્યાં આ
 વીશ એમ કહીને તે ચાલતો થયો. રાત પડી અને તે
 કપડા ધરેણા પહેરીને તે વેશ્યાને ત્યાં જવા નિકળ્યો. સાથે
 કાંઈ માણસને પણ ન લીધો. ગુણીકાને ઘેર આવીને જુ
 એ છે તો તેનો દરવાજો ખંધ દીડો. તે બહાર બેડો. તે
 નિચ ગુણીકાએ બોળ જો ચાર જણાઓને પોતાને ઘેર
 બોલાવ્યા હતા તેમની સાથે મોજ મજ કરીને તેમને ર
 વાતા કર્યા અને પછી પોતાના ચાર મદદગારોને બોલા
 વીને તૈયાર રાખ્યા કે, ખીરબળ ઉપર આવે કે, તેને પક
 ડીને લુટે. પછી નીચે આવી સ્ત્રી ચરીત્ર લગાવી બોલી
 'શેઠજી, તમે નિચે શું બેઠા છે? આવ્યા ત્યારે મને જુમ
 મારવી હતી કેની? ખીરબળે કહ્યું, મેં ઘણું ઘણું જુમો
 મારું પણ તમે જવાબ ન આપ્યો તથા હું અત્રેજ બેઠો
 રહ્યો. વેશ્યાએ કહ્યું, મને જરા ઊંધ આવી ગઈ હતી,

એમ કહી હાથ ભાવ દેખાડતાં ને તેને ઊપર લઇ ગઇ. ત્યાં તેને બેસવાનું કહી પાત કામને બહાને બહાર ગઇ અને પોતાના મદદગારોને અંદર મોકલી આપ્યા. તમણે તેને પકડીને તેના બધા ધરેણા કાઢાડી લીધા અને તે વેશ્યાને હવાસે કર્યા, ગુણીકાએ તે પેટીમાં બંધ કરીને પછી રસ્તાતરફ દોડી ગઇ. અને યુમ પાડીને કહેવા લાગી કે, રાતના મારા ધરમાં ચોર ચોરી કરવા આવ્યો અને તેણે મને મારવા માંડી. હું મારો જીવ બચાવીને બહાર ભાગી આવી છું. માટે મને કાંઈ બચાવો. તેનું એવું બોલવું સાંભળીને સિપાઇઓ દોડી આવ્યા. ચોર ચોરી કરવા કેવી રીતે આવ્યો હતો તે પૂછ્યું અને હવે તે કંઈ તરફ ભાગી ગયો તે પણ પૂછ્યું. ગુણીકાએ તો કહ્યું કે, તે હજી ધરમાંજ છે સિપાઇઓ તેના ધરમાં ગયા. ત્યાંથી ખીરબળને પકડ્યો અને મુસકા બાંધીને આવડી ઊપર લઇ ગયા. સવારના પહોરમાંજ ડોરવાસે જઇને રાગને કહ્યું કે, રાતના એક ચોરને પકડ્યો છે અને તેને શિક્ષા કરવી છે તે દ્રરમાવો. રાગએ તેના અપરાધની તપાસ ન કરતાં એકદમ તેને ફાંસી આપવાનો હુકમ કર્યો. સિપાઇઓ તેને ફાંસી આપવા ગામ બહાર લઇ આવ્યા. ખીરબળે તેમને કહ્યું કે, હું કહું ત્યાં મને લઇ જાઓ તમ દરેકને વિશ વિશ રૂપીઆ આપું. મારે તેમની સાથે જંગ વાત કરવી છે. સિપાઇઓએ તે કબુલ કર્યું અને પહેલાં તેમની આંધળા પછ ગયલા શેડને ત્યાં ગયો. પછી તે ઝૂકને પાસે બોલાવીને કહ્યું કે, રાગએ મને વિના અપરાધ ફાંસીની સજા કરી છે, પણ તેનું મને દુઃખ નથી લાગતું પણ તમારું દેવું રહી ગયું છે તેનું મને દુઃખ લાગે

છે. બે હજાર રૂપીઆ તમે રાજને આપીને મને છોડવશો
 તો તમારા બધા પછસા તમને મલશે. નહીં તો તમારા
 બધા પૈસા પાણીમાં જશે. માટે બે હજાર રૂપીઆ આ
 પો તો મહેરબાની. બીરબળનું આવું બોલવું સાંભળીને
 શેઠ સાહેબને તો ગુસ્સો ચઢ્યો. તે રીશ કરીને બોલ્યો,
 ચોરી કર્મ કરનારો તું ગૃહસ્થનો પહેરવેશ પહેરી, લાલચ
 દેખાડી મને ઠગીને મારા પૈસા લઇ ગયો. તેની શિક્ષા
 પણ તને જલદીજ મલી. મારા નસીબમાં હતું તે થયું.
 માટે હવે બીજા બે હજાર રૂપીઆ ખાડામાં નાખવા હું
 માગતો નથી.' વગેરે તેને કહીને બીજા અપશબ્દો બો
 લ્યો, અને મોઢાનાંથી બે ત્રણ ગાળો પણ આપી. પણ
 બીરબળ ત્યાંથી ગયો નહીં અને કાલાવાલા કરવા લાગ્યો
 શેઠ બોલ્યો, તારું પૂર્વ જન્મનું લેણું હતું તે તું મારા
 આગળથી લઇ ગયો, હજી કાંઇ તારા બાપનું માગે છે કે
 શું? ચાલ જ મારા બારણા આગલ ના ઉમો રહે. નહીં
 તો હમણા તને સાત મારીશ.' એમ કહી પોતે પૈસા
 વાસ્તે રડવા લાગ્યો. પછી બીરબળ ત્યાંથી ચાલતો થયો.
 તે દયારામ શેઠના ઘર આગળ આવ્યો શેઠની આગળ ર
 ડવા જવો થઇને તે બોલ્યો, શેઠજી, મને તો હમણા ફાંસી
 ની ધીક્ષા થઇ છે. આ દુનીઆમાં હવે હું થોડોજ વખત
 રહીશ. એટલે મારા નસીબમાં હતું તે બન્યું માટે તેનું
 મને દુઃખ લાગતું નથી. તમારું દેવું મારી ઉપર રહી જ
 શે. એટલુંજ મને દુઃખ થાય છે. મારે તમારે વહેવાર ન
 છતાં તમે મારી અડીની વખતે મને સાચા થયા. પ
 લુ તે રૂપીઆ પાણીમાં જવાનો વખત આવ્યો છે. આ
 દુઃખ મને મોતથી પણ વધારે થાય છે. જો આજના દિવ

જનો વખત હતે તો મારી ત્રીશ હજારની કુંડી આવી
 પહોંચતે. પણ તે બેલવામાં કાયદો શો. તો પણ તમે ધી
 રજ ધરશો તો તમારા રૂપીઆ પાછા મળશે અને મા
 રો પ્રાણ બચશે. રાજાએ મને વિના અપરાધ ફાંસીની
 શીક્ષા કરી છે. જો તમે બીજા બે હજાર રૂપીઆ ખરચ
 કરશો તો બધું સાફ થશે. પછી તો આપ માલીક છો.
 દયારામ સાહુકારે વચ્ચારું કે, મારા નશીબમાં જે પૈસા
 ન હોતા તે એને આપ્યા અને ગયા હવે આ ધણીને છો
 ડવીને એની ઉપર જાપકાર કરવો જોઈએ. હાલ મારો
 પણ વખત સારો નથી, પણ એને તો બચાવવો જોઈએ
 પછી પોતે ધરમાં ગયો અને કાંધ ધરેણું ગાંઠું હોય
 તો તે વેચીને પણ તેને છોડવવાનો વિચાર કર્યો. પોતા
 ની સ્ત્રીને બધી વાત કહીને કહ્યું કે, તે ધણીને મમે તેમ
 કરીને પણ બચાવવો જોઈએ. આપણા રૂપીઆ તો નશી
 બમાં હશે તો મલી રહેશે. માટે તારા આંગ જાપરના ધરે
 ણા જતારી આપ. ' તે સ્ત્રી મહા પતિવ્રતા સાધવી હતી
 તેણે પોતાના પતિના વેણ મોઢામાંથી નિકળતાંજ તરતજ
 ધરેણું કાઢી આપ્યાં. દયારામ સાહુકારે સીપાઇએને કાંધ
 પૈસા આપવા કબુલ કરી ખીરબજારે થોડી વખત જીવતા
 રાખવા વચન લીધું, પોતે રાજ દરબાર તરફ ગયો. રાજ
 કચેરી બરીને ખેઠો હતો. સાહુકારે જઈને તેને અરજ કરી
 કે, મહારાજ કોઈ ગૃહસ્થને ફાંસી આપવાનો હુકમ થયો
 છે પણ તેની તપાસ નથી થઈ. તે અપરાધી છે કે નીર
 પરાધ તે જાણ્યા શિવાય એમને એમ ફાંસી આપવી તે
 સાફ નહીં. આપ તેની તપાસ કરો અને જોતે અપરાધી
 કરશે તો તેનો દંડ આપીશ. ' રાજાના મનમાં વાત

જતરી. તેણે માણસોને હુકમ કર્યો કે, આજે જે અપશ
 ખીને ફાંસી આપવા લાઇ ગયા છે તેને તરતજ બોલાવો.
 માણસો દોડ્યા. ખીરખળે લાવી રાજ સામે બાંધે કર્યો.
 ખીરખળે આવતાં વેતજ અકબરનો કાગળ રાજને આવ્યો.
 રાજએ ઉપરની મોહોર જોઇ કાગળ ફેડીને વાંચ્યો. તે
 માં પાંચે મોકલેલી પાંચે જાણે સંભાળી લઇ તેની પહેાં
 ચ લખી આપવાનું લખ્યું હતું. તે પ્રમાણે વાંચી રાજએ
 તે પાંચે જાણસો ક્યાં છે એમ પૂછ્યું. ખીરખળે કહ્યું કે,
 પહેલાં ધનતા મદયા છકલા ધનશેડને તથા રૂપવંતી વેશ્યા
 ને તથા ખજારની નીચ ગુણીકા જેણે મારી બિપર જુદું
 તોડોમત મુક્યું હતું તેને બોલાવી મંગાવો. જાણસો મા
 રી આગળ તૈયાર છે તે તરતજ આપીશ. ' રાજએ તેમ
 ને તેડવા માણસો મોકલ્યાં અને ખીરખળને માન અકરામ
 આપી પોતાની પાસે બેસાડ્યો. રાજએ અકબરના ક્ષેમ
 કુશળના સમાચાર વગેરે પૂછવા માંડવા. ખીરખળે બધા
 સમાચાર કહ્યા. થોડીવાર ત્રણે જાણને માણસો બોલાવી બા
 ળ્યા. ખીરખળ બોલ્યો, ' મહારાજ, તમારી પહેલી જાણસો
 આદમીની જોડી આ ધનશેડ છે. એટલે ન કરવાના બિપા
 ચો કરી લાખો. રૂપીઆ મેળવ્યા છે અને મદે કરીને
 મદોનનત થયો છે તે પહેલી જાણસ. બીજી જાણસ પેઢી
 હું નાકે તે આ દયારામ સહુકાર છે. મારે એને મુદલ
 પરીચય ન હોતો તે છતાં મારા બોલ ઉપર એણે મને
 દશ હજાર રૂપીઆ કાઢી આપ્યા. અને વળી જ્યારે મને
 ચોરીના વાંક માટે પકડ્યો ત્યારે દશ હજાર રૂપીઆ ઉપર
 માણી ફરવી મને છોડવવાને બે હજાર રૂપીઆ બીજા પક્ષ
 લખને પ્રલક્ષ કચેરીમાં આવ્યો છે. તે જુઓ ? પોતાના

બાપ દાદાની રીત પ્રમાણે આખર દરકારથી વેપાર કરીને
 પૈસા મેળવનાર પેઢીનું નાક તો એજ પુરૂષ છે. હવે તમા
 રી મંગાવેલી ત્રીજી જણસ હાથનું મણી આ રૂપવંતી
 ગુણીકા છે. તે એક વચની છે. જે પુરૂષને પોતે એક
 વખત આવવાનું કમ્બુલ કર્યું તો તેનેજ પોતાનો પતિ
 જાણી તેની અઘણા પ્રમાણે તે રાત વર્તનારી છે. તેના દાખ
 લામાં જોવું હોય તો જુઓ મેં એના વાંસા ઊપર ચાલુ
 કથી ફટકા માર્યા છે તેની નિશાણી પ્રત્યક્ષ દેખાય છે.
 મારા માર છતાં તે કાંઈ જોલી નથી. ખરે ખર હાથનું
 મણી તે એજ નારી છે. આપે મંગાવેલી ચોથી જણસ
 બળ્લરની ખાટ તે આ નીચ ગુણીકા છે. એના ઠરાવ કર
 તાં મેં એને વધારે રૂપીઆ આપ્યા અને રાતે જ્યારે તેને
 ઘેર ગયો ત્યારે મને દરવાજો ન ઉઘાડતાં બીજા બે ચાર
 આસામીઓ પાસેથી દ્રવ્ય લઈ તેમને રજા આપી મને
 અંદર લીધો અને પોતાના મદદગારો પાસે મારા ધરણી
 ઊતરાવી લઈ મને ચોર તરીકે પકડાવ્યો અને તેથી મને
 ફાંસી જવાની વેળા આવી. ' આટલું સાંભળતાંજ રાજાએ
 તે નિચ ગુણીકાને માર મારવાનો હુકમ કર્યો. સિપાઈઓ
 એ થોડા માર માર્યો કે તેણે પોતાનો અપરાધ કમ્બુલ
 કર્યો. બીરબળ તરફ થોડા દરબારીઓને શક રહ્યા હતા
 તેમની હવે પુરી ખાત્રી થઈ ગઈ. પછી બીરબળ જોલ્યો
 ' મહારાજ, આપની મંગાવેલી પાંચમી જણસ નરકની
 વાટ છે. અપરાધી ખરો છે વા ખોટો તેની તપાસ ન
 કરતાં તેને એકદમ શિક્ષા કરવી એજ નરકની વાટ છે.
 આપની મંગાવેલી પાંચે જણસો થઈ રહી હવે અંકબર
 શાહને જવાબ લખીઆપો. એમ કહીને બીરબળ ચુપ રહ્યો.

લંકાનો રાજ તથા તેના અમીર જામરાવો વગેરે દરબારના બધા અમલદારો ખીરબળની વાતો સાંભળીને આશ્ચર્યમાં દુબી ગયા. રાજાએ તેને ઉત્તમ પોશાક અને અલંકાર આપી મોટા માન સહીત પોતાની પાસે બેસાડ્યો. દયારામ સાહુકારને તે દીવસથી દરબારમાં બેસવાની છુટ આપી અને તેને ઘર બેઠા પગાર આપવો ચાલુ કર્યો. રૂપવંતી વેશ્યાને શાખાશી આપી તેને પણ મુસારો બાંધી આપ્યો. નીચ ગુણીકાના ઘરબાર લુટી તેને ગધેડા ઉપર બેસાડી નાક કાપીને ગામબહાર કહાડી મુકી. મદોનમત ધનચોરના મુઢલ રૂપીઆ આપી તેને દરબારમાંથી હાંકી કાઢ્યો અને તે દીવસથી તેને દરબારમાં આવતો અટકાવવામાં આવ્યો. દયારામના પૈસા રાજાએ પોતાના ખજાનામાંથી આપવાનો હુકમ કર્યો. અકબર બાદશાહ ઉપર જવાબ લખી આપી ખીરબળને ભારે માન અકરામથી રવાના કર્યો. મજલ દરમજલ કરતો ખીરબળ દીલ્હી આવી પહોંચ્યો. દરબારનો વખત થવા આવ્યો હતો તેથી પાધરે જ ત્યાં ગયો બાદશાહને લંકાના મહારાજાનો કાગળ આપ્યો બાદશાહે તે વાંચ્યો અને ત્યાં પાંચે જણસો કેવી રીતે પહોંચ્યાડી તેનો હેવાલ કહેવાનું કહ્યું. ખીરબળે અથ થી તે ઇતિ સુધી બધો હેવાલ કહી સંભલાવ્યો. બાદશાહ અને બીજા દરબારીઓ બધા આશ્ચર્ય પામ્યા. પછી બાદશાહે મધાની વચ્ચમાં ખીરબળને રાજાની પદવી આપી •

• રાજાની પદવી બાદશાહથી બીજી છે. બાદશાહથી ઉતરતી કોઈ પણ પદવી હોય તો તે આ રાજાની પદવી છે.

વાત ૩૨ મી.

ચાકરે ખાધેલા ચુનો !

એક વખતે ખાદશાહની એક ચાકર બિપર ઇતરાજ
 મ્મ હતી. અને તેને ખરોખર દાવ સાધીને શીક્ષા કરવા
 નો વિચાર કર્યો. એક વખતે ભીંતના થોડા ભાગ બિપર
 થી ચુનો ખરી ગયો હતો અને તે સમો કરવાનો ખાદશાહે
 તેજ ચાકરને હુકમ આપ્યો. સાંજના કચેરી ખરખાસ્ત થયા
 પછી ખાદશાહ આવીને જુએ છે તો ચાકરે તે કામ કર્યું
 ન હતું તરતજ તેને પાસે બોલાવી મંગાવ્યો અને પોતા
 ના હુકમ પ્રમાણે કેમ ન કર્યું તે પુછ્યું. ચાકરે કહ્યું,
 ખુદાવંદ, ખીજાં કેટલાંક કામોને લીધે આ કામ રહી ગયું
 છે, તે ક્ષમા કરો અત્ર બડી કરી નાખું છું. ' ખાદશાહે
 કહ્યું, ઠીક છે. પ્રથમ તો ચુનાવાલાને ત્યાંથી એક શેર ક
 ખી ચુનો લઇ આવ, પછી તે સમું કરજે. ' ચાકર ક્લી
 ચુનો લેવા દોડ્યો. રસ્તે જતાં ખીરખજ પોતાના બરના
 કરવાખમાં ઉભો હતો તેણે આ પ્રમાણે તેણે દોડતો જતો
 જોઇને બોલાવ્યો. ત ચાકર પાસે આવ્યો અને શા વાસ્તે
 બોલાવ્યો તે પુછ્યું. ચાકરે ખાદશાહનો હુકમ કહ્યો. ખીર
 ખજે કહ્યું કે, તં આવે કાંઇ કામ કરવામાં જુલ કરી હતી
 કે કેમ ? ચાકરે ભીંતની વાત કહી સંભળાવી. ખીરખજ
 તરતજ તે ચેતી ગયો કે, શેર ક્લીચુનો મંગાવી ખાદશાહ
 આ માણસને ખવરાવશે. માટે એનો જીવ ખચાવવો જોઇ
 એ. પછી તે ચાકરને કહ્યું, જો ખાદશાહે તારી પાસે ચુનો
 મંગાવ્યો છે તે તને ખવરાવશે. માટે શેર ક્લીચુનો ન

લેતાં પાછેર ક્ષીયુનો લેજે, અને પોણો શેર માખણ લેજે.
 અને તે જોડને એકત્ર કરીને લઇ જજે. યુનો અને મા
 ખણ બેગ સફેદ હશે તેથી નહીં પરખાય. ' ચાકરે ખીરખ
 જનું કહેવું કબુલ કર્યું અને તેનો ઉપકાર માનીને યુનો
 લેવા દોડ્યો. ખીરખજના કહેવા પ્રમાણે તેણે પાશેર યુનો
 અને પોણોશેર માખણ લીધું અને તેને એકત્ર કરીને પા
 ઠો બાદશાહ આગલ આવ્યો. બાદશાહે જાણ્યું કે, ચાકર
 યુનોજ લાવ્યો છે અને તેથી તેને તે ખાઇ જવાનો હુકમ
 થ્યો. ચાકરે કાલાવાણ કરવા માંડ્યા, પણ બાદશાહ સમ
 જ્યો નહીં. આખરે ચાકર જાણે લાચાર થઇ ગયો હોય
 તેમ દેખાઇને યુનો ખાવા લાગ્યો, આડધાની ઉપર ખાઇ
 રહ્યો ત્યારે બાદશાહે જાણ્યું કે હવે એટલોજ ખસ છે.
 આટલો યુનો પણ ગરમ આગજેવો લાગશે અને આંગ
 માં કુટી નીકળશે. માટે તેને વધારે ખાતો અટકાવ્યો.
 ચાકરને તો એટલુંજ જોઇતું હતું. તેણે બાકી વધેલો લા
 ગ નાખી દીધો. અને પોતાના કામ ઉપર માંડ્યો. બીજે
 દિવસે તે ચાકરને ખુશીથી કામ કરતો જોઇને બાદશાહ
 આશ્ચર્ય પામ્યો કે, કાલે આટલો યુનો ખાધો હતો તે છતાં
 આ ચાકર જીવતો કેમ રહ્યો ? તે દહાડે ફરીથી તેને યુનો
 લાવવાનો હુકમ થ્યો. ચાકર યુનો લેવા દોડ્યો. તે દહાડે
 ખીરખજ એટલા ઉપર ઊભો ન હતો. તે પાછેર ખીરખજ
 ને ઘેર ગયો. ખીરખજ અંદર હતો તે અંદર ગયો અને
 આગલા દિવસની વાત તેને કહી સમજાવી ખીરખજે કહ્યું,
 આજે થોડી વાર અત્રે ખેસ અને પછી શેર શેર માખણ
 લઇને જજે. અત્રે યુનો મુદત લેતોના. કાલે તો તને અડ
 પા ભાગ ખવરાવ્યો અને તેથી તને કાંઇ ન થયું તેથી

આને તને આખો ભાગ ખવરાવશે.' તે ચાકર થોડી વાર ત્યાં બેઠો. અને પછી એક શેર માખણ લાઇને મહેલમાં પાછો ફર્યો. બાદશાહે તેને ખાધ જવાનો હુકમ કર્યો. અને ચાકરે તેના કલાવાલા કરવા માંડ્યા. પણ બાદશાહ એ કનો બે ન થયો. આખરે ચાકરે, જાણે પોતે તે ખાતા ધણેજ દુઃખી થતો હોય તેમ દેખાતાં તે માખણ ખાધ ગયો. પછી અડધે કલાકે બાદશાહે તેને બોલાવ્યો ત્યારે તે એમનો એમ જવો હતો તેવોજ દેખાયો. સુનાનો ગુણ તેને લાગ્યો નહીં. બાદશાહ અજાણ થયો કે, આ ધણીએ દોઢ શેર સુનો ખાધો તે છતાં એને કાંઈ થયું નહીં માટે એની આયુષ્ય હજી છે. પછી તેને પુછ્યું કે, તું સુનો લેવા ગયો હતો ત્યાં તને વખત કેમ લાગ્યો. ચાકરે જવાબ આપ્યો, ખુદાવંદ, ખીરખળ સાહેબ પોતાના દારમાં ઉભા હતા તેમણે મને બોલાવીને પોતાનું થોડું કામ કરવાનું કહ્યું હતું અને તેથી મને આવતાં વાર લાગી.' બાદશાહ મનમાં તો સમજી ગયો કે, ખીરખળેજ તેને કાંઈ યુક્તિ દેખાડી હશે અને તેથીજ આ ધણી જીવતો રહ્યા નહીં તો દોઢ શેર સુનો ખાય તે ધણી જીવતો રહી શકે નહીં. પછી તેને મારી બધી.

વાત હરૂ મી,

દુધ લાઈ!

બાદશાહનો એક દુધ ભાઈ હતો. એક દિવસે બાદશાહ શિકાર કરવા ગયો હતો અને તે વખતે શિકાર કરીને પાછો યમુના કિનારે આવ્યો હતો. વિસામો લેવાને

ત્યાં ચોડીવાર બેઠો. અને શિકાન પાસે પડ્યા હતા અને
 પોતે મધપુડો લાવ્યો હતો તેમાંથી મધ ખાતો હતો. એ
 ટલામાં બાદશાહનો દુધ ભાઇ (એક માનું દુધ પીધેલો)
 ત્યાં આવ્યો. ખીરખળ દુર બેઠો હતો તેને તેણે પુછ્યું કે,
 બાદશાહ શું કરે છે ? ખીરખળે તરતજ જવાબ આપ્યો
 કે, બાદશાહ બેશીને ગુ (મધ) ખાય છે. ' બાદશાહના
 દુધ ભાઇને તો આ સાંભળીને ગુસ્સો ચઢ્યો પણ કરેશું !
 ખીરખળને ધીક્ષા કરવાનું તેતા હાથમાં ન હોતું પછી તે
 બાદશાહ આગળ આવ્યો બાદશાહે તેને ગુસ્સે બોલેને પુછ્યું
 શું કે આજ તું ગુસ્સે કેમ દેખાય છે ? ' બાદશાહનું બોલ
 લવું સાંભળીને તેના દુધ ભાઇએ બધ વાત કહી સંભળા
 વી. બાદશાહે તેને શાંત કર્યા પછી ખીરખળને બોલાવી
 મંગાવ્યો. પછી તેને એમ બોલવાનું કારણ પુછ્યું ખીર
 ખળે કહ્યું, ' ખુદાવંદ, આપ હમણાં ગુ એટલે મધ ખાતા
 હતા તેથી મેં એમ કહ્યું. ' બાદશાહ સમજ્યો કે, ખીરખ
 લે કારસી શબ્દ કહ્યો અને મારો દુધ ભાઇ ન સમજ્યો
 તેથી એ પ્રમાણે થયું. પછી બાદશાહે પુછ્યું કે, ખીરખ
 લ તારો કોઇ દુધ ભાઇ છે કે ? ખીરખળે કહ્યું, ' હા,
 ખુદાવંદ ! મારો પણ એક દુધભાઇ છે ! ' બાદશાહે કહ્યું
 કે, તારો દુધભાઇ છે ત્યારે તેને તું દરબારમાં શા વાસ્તે
 નથી લાવતો ? ખીરખળે કહ્યું સાહેબ, તે હજી નાનો છે
 તેથી તેને નથી લાવતો. ' બાદશાહ બોલ્યો શીકર નહીં
 લેને કાલે દરબારમાં લઇ આવજે. ' ખીરખળે જવાબ આ
 પ્યો, બહુ સારું ખુદાવંદ ! ' ખીરખળે દિવસે પોતાની ગાય
 ના વાછરડાને સારી રીતે સજાગારીને તે દરબાર તરફ

લખ ચાલ્યો. પછી બાદશાહની આગળ તેને ઊભો કરીને કહ્યું, ખુદાવંદ, મારો દુધભાઈ આવ્યો છે ! ' બાદશાહે વાહરડાને જોઈને કહ્યું, ખીરબળ, આ તારો દુધભાઈ ? ' ખીરબળે જવાબ આપ્યો, ' હા ખુદાવંદ, એજ મારો દુધ ભાઈ ! જે ગાયનું દુધ હું પીજો છું, તેનુંજ દુધ એ પળ પીએ છે અને તેથી એ મારો દુધ ભાઈ છે. ' બાદશાહ તેની અકલથી વિસ્મય પામ્યો. અને પછી ખીરબળને સર માવ આપી, તે વાહરડાને પાછો ઘેર પહોંચાડવાનો હુકમ કર્યો. એ પરમાણુ ખીરબળ પોતાની અકલથી તેનું સમાધાન કરતો.

વાત ૩૪ મી.

લોકોના મનમાં શું છે !

એક દિવસે બાદશાહ કચેરીમાંબેઠો હતો. મોટા મોટા અમીર ઊમરાવો અને સરદારો, તેમજ સાહુકારો દરબારમાં બેઠા હતા. બાદશાહે તેમના મોટા માણસો તરફ જોઈને પુછવા માંડ્યું. ' આ કચેરીમાં બેઠેલા બધા માણસોના મનમાં શું છે ? ' એક એક જણને બાદશાહ આ સવાલ પુછતો કાંઈ તેનો જવાબ આપી શકતા નહોત. સૌ એક બીજા સાથે વાતો કરતા કે જ્યાં એક માણસના મનનો હાલ જણવો મુશ્કેલ છે તે આખી કચેરીમાં બેઠેલા માણસોના મન જણવા કાંઈ સહેલ નથી. બાદશાહ તો દીવાનો બન્યો છે. જોઈએ ખીરબળ અકલવાન છે તે શું જવાબ આપે છે ! આજે ખીરબળની અકલની ખબર

૨ પડશે. ' આમ એક ખીજ સાથે વાતો કરતા અને બાદશાહ જેની સાંમે જોઇને આ સવાલ પુછતા તે ધણી નીચું જોઇ રહેતા. આખરે બાદશાહે ખીરખજની સાંમે જોયું. ખીરખજ તરતજ ઊભો થયો બાદશાહે તેને ઊપચો સ્વપાસ પુછ્યો. ખીરખજ બોલ્યો, ' ખુદાવંદ, આપને આ સવાલના જવાબમાં બધાના મનને હાલ જુદી જુદી રીતે કહું કે એકજ જવાબમાં બધાના મન કહી દઉં. ' બાદશાહે કહ્યું, ' બધાના મનમાં એમ છે કે, ' ખુદાવંદની ગાદી અમર રહો. અને કીર્તી ચોમેર પસરી રહો અને લક્ષ્મી વધે. ' આ ખરું છે કે ખોટું છે તે બધાને પુછી જુઓ. ' ' બાદશાહનું મન આ સાંભળી ને સંતોષ પામ્યું. બાદશાહનું સારું ન થાઓ એવું જો કદાપી કોઇના મનમાં હોય તો પણ તે શું બાદશાહ સામે તેમ બોલી શકશે ? સર્વ સોકો ' ખીરખજ બોલે છે તેજ સાચું છે ' એમ બોલવા લાગ્યા.

વાત ૩૫ મી.

અલાકે હાથસે ન હોનેકા સો હુમ કર દેવે !

એક દિવસે બાદશાહ સૌની અગાજયા આવીને દરબારમાં બેઠો હતો, અને જે કોઇ આવે તેને અલાકે હાથસે ન હોનેકા સો હુમ કર દેવે એમ કહેવા લાગ્યો. આનો જવાબ કોઇ આપી શક્યા નહીં. જો એમ કહે કે, હા ખુદાવંદ, તમે કામ કરી શકશો તો તે પણ ન બને તેવું છે. અને જો કહે કે, અલાના હાથથી પણ ન

થાય તે કામ તમે કેમ કરી શકો, તો બાદશાહે શુરએ
 યાચ. માટે સૌથી સારો ઉપાય તેમણે ચુપ રહેવાનો ક્યો.
 તેઓએ વિચાર્યું કે, જોઈએ હવે ખીરખળ શું જવાબ આ
 વે છે. થોડી વારે ખીરખળ આવ્યો. બાદશાહે તેને ઉપસો
 સવાલ પુછ્યો ખીરખળે તરતજ જવાબ દીધો, ‘ હા ખુદા
 વંદ, આપ તે કામ કરી શકો ! ’ બાદશાહે કહ્યું, ‘ અમે
 ખીરખળ, તું તો હવે હાજરો થયો. જે કામ કોઈના
 માનવામાં ન આવે તેની પણ તેં હા પાડી તો હવે સમજ
 વ કે, અલાના હાથથી જે કામ ન થાય તે હું કેમ કરી શકું ? ’
 ખીરખળે જવાબ આપ્યો, ખુદાવંદ, સર્વ સૃષ્ટીનો નિયંતા જે
 ઇશ્વર તેને કોઈ પરમેશ્વર કહે છે કોઈ અલા કહે છે પણ તે
 તો એકજ છે તેની કોઈ માણસ ઉપર ઇતરાજ થઈ
 અને તેને દેશ નિકાલ કરવાનો તેણે વિચાર કીધો. પણ
 ઇશ્વરની તો આખી દુનીઆ પડી ત્યારે હવે તેને દેશ નિ
 કાલ ક્યાં કરવો. આ કામ અલાના હાથથી થઈ શકતું
 નથી. હાલ આપની રૈયતમાંથી કોઈની ઉપર આપની ઇ
 તરાજ થઈ હોય તો આપ તેને આપના દેશની હદમાંથી
 દેશ નિકાલ કરી દેઓ છો. * આ કામ તમારાથી થાય
 છે. ખીરખળનું બોલવું બાદશાહે કબુલ કર્યું અને બધા દર
 બારીઓ અથાઓ પામવા લાગ્યા.

* હાલ જેમ દેશ નિકાલ કરે છે અને આન્ડામનના
 ટાપુઓમાં મોકલે છે તેમ અગાઉ ન હોતા કરતાં. પોતા
 ની જ્યાં હકુમત ચાલતી હોય ત્યાં તેનાથી ન રહેવાય.

(૪૨)

વાત ૩૬ મી.

પુર્વજન્મની જગા ! *

રોહિનશાહ અકબર અને રાજા ખીરખાન બેઉ આમ
લા લવના સંબંધથી એક ખીજાને મળ્યા હતા. આમ
લા જન્મની યાદદારત તેમને હતી, પણ તે તેમણે એક
ખીજાને કહી ન હોતી. એક દિવસ બાદશાહ અને ખીર
ખાન બેઠા એકાંતમાં બેઠા વાતો કરતા હતા ત્યાં બાદશા
હેજ વાત કાઢી કે, ખીરખાન, આગળે જન્મ તો આપ
ણે ફલાણા ફલાણા હતા તે તને યાદ છે. ખીરખાને તે હા
પાડવાથી બેઠાએ એક ખીજાનો કેટલોક હેવાલ કહીને એક
ખીજાની ખાત્રી કરી આપી. પછી બેઠાએ તે દાઢી મુકે
હી જણાવે કાઢીને આગળો જન્મ જે યાદ આવે છે તે
ખરો છે કે ખોટો તેનો નિશ્ચય કરવાનો વિચાર કર્યો.
પછી તેઓ બેઠા જણાવે ત્યાંથી પોતાના આગળા જન્મની
જગ્યાએ આવ્યા. ત્યાં જાડ નીચેથી પોતાની જણાવે કાઢી
જોઈ તો તે જન્મની તેમ રહેલી જણાઈ. અને ત્યાં એક
વૃદ્ધ ડોસી રહેલી હતી. તે પણ તેજ ખુપડીમાં હોવાત રહે
લી જણાઈ. આ જોઈને બાદશાહ અને ખીરખાને વિચાર્યું
કે, આ ડોસીને આગળા જન્મમાં જેવી જોઈ હતી તેવી
જ હાલ પણ દેખાય છે અને તેને ચાળીશ વર્ષ થઈ ગયાં
હોં પણ હજી એ જીવતી કેમ રહી છે આ વાત તમને
આશ્ચર્ય કારક લાગવા માંડી. આ ડોસી તેમને આમળા
જન્મમાં કાંઈ બપોળેથી થઈ હતી તેથી બાદશાહે તેને ધન
ધાન્ય આપીને ખુશી કરી. ડોસીએ તે પૈસો તથા અનાજ

* ગુપ્ત ભાગ ૧ લાની વાત ૧ લી.

જે બધને પાતાનો હમેશનો દલવાનો ધંધો છોડી દીધો. અને કહેવા લાગી કે, આજ સુધી દરીદ્રતાથી અનાજ દહીંને પેટ ભરતી. પણ શુશર્મા સ્વામીના પ્રતાપથી આજ માફ દરીદ્ર ભાંગી ગયું છે. સંતની સેવા કરેલી અદુબ જતી નથી. ' બેઠા તેનું બોલવું સાંભળીને આગળા જન્મની વાત બધી ખરી માનવા લાગ્યા. તે ડોશીને ખીરબળે પુછ્યું કે, તમારી બમર કેટલા વર્ષની છે ? ' ડોશી એ જવાબ આપ્યો, અગાઉ શુશર્મા સ્વામી હતા તેની હું સેવા ચાકરી કરતી હતી અને તે વખતે મારી બમર દોઢરો ને દશ વરસની હતી આજ તેને ચાળીશ પચાસ વરસ થયાં હશે. ' પછી તે દિવસે તેને કાંઈ કામ ધંધો ન હોવાથી નિરાંતે બેઠો. અને તેને બિંધ આવી ગઇ.

આ બિંધની સાથે તેનો પ્રાણ નિકળી ગયો. બાદશાહે આ જોઇને ખીરબળને પુછ્યું કે, આટલા વરસ સુધી ખરીબીમાં છવી અને આજે બિંધ આવી તેથી મરી કેમ ગઇ, તે તારી તરફ શક્તિથી શોધી કહાડ. ' બાગમજે કહ્યું, ખુદાવંદ, આખા જન્મ સુધી એ દલાણું દહીંને રોટ લો પેદા કરતી, અને તેથી તેને નિરાંતે બિંધ ન હોતી આવતી. આજે એને શીકર ચિંતા બધી દુર થઇ અને તેથી તે સુખની નિંદા આવી આવી રીતે તે સુખી થઇ. ' પછી બાદશાહે ખીરબળને હાથે તેની બધી કાંચા કરાવી. અને બેઠા પાછા ગામ તરફ આવ્યા.

વાત ૩૭ મી.

અમરસિંહ રાઠોડ !

અકબર બાદશાહની દરબારમાં એવો ધારો હતો કે, જેટલા રજપુતોને તેણે જીત્યા હોય તેટલાની પાસેથી જ મહીના ચાકરી લેવી. તે રજપુત રાજા જ મહીના પોતાના ગામમાં રહે અને જ મહીના બાદશાહની પાસે દરબારમાં રહે. આવા રજપુત રાજાઓ ઘણા ખરા રહેતા હતા. મેવાડનો પ્રતાપસિંહ બાદશાહને વસ થયો ન હોતો. ' જ્યાં સુધી સીંશાદીઆનું લોહી મારી નસામાં છે ત્યાં સુધી હું કદી પણ વશ થવાનો નથી. એમ તે વારંવાર કહેતો અને તે બોલેલું પાળતો. હવે અમરસિંહ રાઠોડ કરીને એક રજપુત રાજા રાઠોડવંશનો હતો. આ રજપુતરાજા જ મહીના સુધી બાદશાહ આગળ રહેતો અને જ મહીના પોતાના ગામમાં રહેતો એક દિવસે બાદશાહને પોતાની એક સ્ત્રી પાતવૃતા નથી એવો શક પડ્યો હતો અને તેની બારીકાઈથી તપાસ કરતાં માલમ પડ્યું કે, તે સ્ત્રીએ પોતાનું નીતિરૂપ મણી ચુમાવ્યું હતું. આ જીવરથી બાદશાહે વિચાર કીધો કે, કેાની સ્ત્રી મહાસાધ્વી પતિવૃતા છે. એક દિવસે બાદશાહે આવીને હુકમ કર્યો કે, સભામાં એક બીડો મુકો કે, કેાની સ્ત્રી પતિવૃતા છે. જેની સ્ત્રી તપાસમાં પતિવૃતા નિકળશે તેને ઘણું માન આપીશ. પણ જો તે નીતિભંગ હશે તો તેની ગરદન મારવામાં આવશે. ' બીરબળે બાદશાહના હુકમ પરમાણે બીડો ફેરવ્યો પણ કોઈ ઉઠ્યું નહિ. પોતાની સ્ત્રી વિષે કોઈના પણ મનમાં ખાતરી ન હોતી. બ્યારે કોઈ ન જ

ડ્યું ત્યારે બાદશાહ બોલ્યો, ' અરે, શું આટલા મોગલ
 સરદારો હિંદુરાજ્યો, સરદારો અને અમીર જામરાવો
 બેઠા હો તેમાં કાઠની પશુ સ્ત્રી પતિવ્રતા નથી ? આહ
 હા ! ધિક્કાર છે ! ધિક્કાર છે ! ! ' બાદશાહનું આવું બોલ
 વું સાંભળીને અમરસિંહ રાઠોડ જામો થયો. ' ખુદાવંદ,
 આપ એ શું બોલો છો ! શું રજપુતોનું શૈય એકદમ
 નાશ પામ્યું છે. પોતાના ધરની કાઠને ખાત્રી નથી. ?
 શું કાઠ ખરી માધનો પુત્ર આ દુનીઆમાં નથી પડ્યો ?
 ખુદાવંદ, આપ એકદમ બધાને ધિક્કાર ન આપો મારા
 ધરમાં મારી પોતાની સ્ત્રી સતી, મહા સાધ્વી, પતિવ્રતા
 છે. ' અમરસિંહ રાઠોડનું આવું બોલવું સાંભળીને બધા
 દરબારીઓ ચુપ થઇ ગયા. અમરસિંહે બીડો બાયકી
 લીધો. મોગલ અને બીજા મુસલમાન દરબારીઓના મો
 હા ઉતરી ગયા. કાઠથી જાયું તો જોવાયું નહિં. બધા
 એક બીજાને કહેવા લાગ્યા કે, આ રજપુતે તો આપણી
 આબરૂ લીધી. હવે એને કાંઈ ઉપાય કરવો જાઇએ. આ
 લોકોની અંદર એક કાણીઓ અમીર હતો. તે સાથી ન
 ધારે તપી ગયો હતો. તે જેમ તેમ હીમત લાવી ઉઠીને
 ઉભો થયો અને બોલ્યો, ખુદાવંદ, અમરસિંહ રાઠોડ જે
 આટલી બધી શેકી કરે છે તેમની સ્ત્રીને તો હું સારી પેઠે
 એલખું છું. એના ધરના બધા છીદ્ર હું જાણું છું. માટે
 જે મને રજા આપો તો એના ધરની બધી ખબર લાવી
 આપું કે, એની સ્ત્રી કેવી છે ' ' બાદશાહે આ સાંભળી
 ને તલે જાઓ કહ્યું. કાણીઆએ કહ્યું, ખુદાવંદ, જ્યાં
 સુધી હું એના ગામમાં મયો હોઉં ત્યાં સુધી અમરસિંહ

ને પુરતા ચોકી પહેરામાં રાખવો જોઈએ. નહિં તો એ પોતાના સ્ત્રી જાપર સંદેશો માકલાવીને ચેતાવી રાખે. ' બાદશાહે ઉતર દીધો, ઠીક છે એમ કરવામાં આવશે. પણ જો તું એની સ્ત્રી ખરાબ છે એવો જો પુરતો પુરાવો ન લાગ્યો તો તારા માથું જડી જશે. માટે હજી પણ વિચાર કર. ' કાશીઆએ કહ્યું, ખુદાવંદ, મેં પુરતો વિચાર કર્યો છે. ' પછી બાદશાહે તેને જવાની રજા આપી અને અમરસિંહ પોતાને ગામ કાંધ સંદેશો ન ચલાવે એવો બંદોબસ્ત રાખ્યો. (અપૂર્ણ.)

